ФИФ1 ФЫМЫГЪЭПУД, ФИ IЕЙ ФЫМЫГЪЭПЦКIУ

АДЫГЭ ПСАЛЪЭ

АДЫГСКОЕ СЛОВО

КъБР-м И ПАРЛАМЕНТЫМРЭ ПРАВИТЕЛЬСТВЭМРЭ Я ГАЗЕТ ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КБР

1924 ГЪЭМ И МЭКЪУАУЭГЪУЭ МАЗЭМ И 1 ЛЪАНДЭРЭ КЪЫДОК1

№70 (22.728) • 2014 гъэм мэлыжьыхьым (апрелым) и 15, гъубж • Тхьэмахуэм тхуэ къыдокI • И уасэр соми 3-щ • adyghe@mail.ru adyghepsale.ru

Илъэс куэдкIэ зыпэплъа ухуэныгъэ

● Дыгъуасэ

КъБР-м и Iэтащхьэм и къалэнхэр пIалъэкIэ зыгъэзащIэ КIуэкIуэ Юрий Бахьсэн районым хыхь Къулъкъужьи Ищхъэрэ къуажэм гуфIэгъуэ щытыкIэм иту дыгъуасэ лъэмыжьыщIэ къыщыгъэIуихащ.

ФИГУ КЪЭДГЪЭКIЫЖЬНЩI, илъэс 32-рэ и пэкIэ къуажэкум дежь лъэмыжьыр псым щытрихри, унагъуэ 60-м щIигъу щхьэхуэу кьэнаугъ щытащ. Абы лъандэрэ тхьэусыхафэ дапщэ ямыгъэшыни, нобэм къасыху ахэр кьрадзатэкъым.

Республикэм и Унафэщ1ым и къалэнхэр пIалъэкIэ зыгъэзащIэм ищIа пщэрылъым тету, а Iэхум хэкIыпIэ кьыхуагъэотри, нэпкъитIыр зэрагъэубыдыжащ, махуи 10 - 15-м кьриубыдэу «Ай-Би-Си» промышленнэ-ухуакIуэ компанием лъэмыжьыщIэ трильхьащ.

Къуажадзэ нэхьыжьыфI, Хэку заузыщхуэм и ветеран Пщыхьэщ1э Нашир КIуэкIуэ Юрий жылэм дэсхэм я цIэкIэ фIыщIэ хуищIащ, республикэм и зыужьныгъэмрэ и зыужьныгъэмрэ хуэунэтIауэ зэувэлIа къалэнышхуэхэм ехьулIэныгъэ нэрылъагъуэхэр щIэныр зэригуапэр къыхигъащащ.

Данэ лентI плъыжьыр эпэупщIу ухуэныгъэр къызэIуаха нэужь, КъБР-м и Iэтащхьэм и къалэнхэр пIалъэкIэ зыгъэзащIэм КъулъкъужьИ Ищхъэрэм щыпсэухэм я гуфIэгъуэр яди Iэтащ, лъэмыжьыщIэм ехьулIэныгъэрэ гуфIэгъуэрэ къахудэкIуэну ехьулIэныгъуэ.

Апхуэдэу КIуэкIуэ Юрий и гуапэу хэтащ гъэазджэхэмкIэ сабий еджапIэу КIыпI Мухьэмэд и цIэр зезыхьэр къызэрызэIуахрэ илъэси 10 зэрырикъум хуагъэхьэзыра гуфIэгъуэ Iэхухэм.

Абыхэм ятеухуа тхыгъэ ди газетым тетынущ.

АРУАН Алий.

● Iэпкь Iуэху

ТхьэкIушынэ Аслъэнджэрий арэзы тохъуэ

Сурэтыр Къарей Элинэ *трихащ.*

Мэрем кIуам Адыгэ Республикэм и Правительствэм и Унэм щызэIущIащ АР-м и Iэтащхьэ ТхьэкIушынэ Аслъэнджэрийрэ Къэбэрдей Адыгэ Хасэм и тхьэмадэ. «Адыгэ псалъэ» газетым и редактор нэхъыщхьэ ХьэфIыщIэ Мухьэмэдрэ.

КЪЭБЭРДЕЙ-Балъкъарым икI сэлам гуапэр Iэтащхьэм ириха нэужь, ХьэфIыщIэм жиIащ 2014 гъэр ди лъэпкъми къэрал псом я дежкIи мыхьэнэшхуэ зиIэ IуэхугъуэхэмкIэ гъэнщIауэ зэрыщытыр. Псом януэ къыхигъэщар XXII Щ1ымахуэ Олимп Джэгухэр Сочэ щегъэкIуэкIыным, абы адыгэ лъэпкъыр дахэу хэтыным Дунейпсо, Къэбэрдей Адыгэ Хасэхэр иужь зэритарщ, къэрал Iуэхур зэрыдаIыгъарщ. ДАХ-м, «Адыгэ псалъэ» газетым я лIыкIуэхэр абы зэрыхэтар, адыгэм и щхьэр лъагэу зэриль ъагъужар, Сочэ щекIуэкIэр махуэ къэс лъэпкъ газетхэм къытрадзэурэ республикэрыскэм я пащхьэ зэрыралъхьар къыхитхэщащ Мухьэмэд. Олимп Джэгухэр адыгэ щIыгужым зэрыщекIуэкIам Адыгэ Республикэм и дежкIэ иIа мыхьэнэм щыщIэупщIэм, ТхьэкIушынэ Аслъэнджэрий къыхигъэщащ а Iуэхур къызэрырахьэжьэрэ АР-м и Хабзэубыху IэнатIэми, Гъэзэщ1акIуэ органхэми, жылагъуэ зэгухьэныгъэхэми, цIыху къызэрыгуэкIхэми зэрыдаIыгъар, я гуапэу зэрыхэтар.

- Ятеухуэ, «Адыгэ псалъэ» щIымахуэ Олимп Джэгухэр Сочэ щегъэкIуэкIыным» къыхуеджэныгъэм щIэту пэкIу зэхэтащ, Олимпиадэм теухуа зэIущIэ зэмылIэужьыгъуэхэр ди республикэм къыщызэдгъэпэщащ, адыгэхэм я дахагъыр, я дуней тетыкIэр щагъэлъэгъуэну тхуауха унэм ди хэкум и лIыкIуэ куэд щыIащ, «Налмэс» къэрал къэфакIуэ гупми «Исламэй» ансамблми екIуу утыкум махуэ бжыгъэкIэ зыкъыщагъэлъэгъуащ. Мыхьэнэ ин яIэу къызолъытэ щIыхухэр къыщрагъэблэгъа, зэпеуэ нэхъыбэ дыдэ щекIуэкIа стадионым адыгэщIэ - «Фыщт» - зэрыфIащам, УФ-м и Президентыр жылагъуэ зэгухьэныгъэхэм я тхьэмадэхэм зэрахуэзам. ЖыпIэнуракъэ, абы щызэхуэса хамэ къэрал цIыху къомым ягъэщIагъуэу Iуэху дахэ куэд адыгэхэм щагъэлъэгъуащ, - жиIащ АР-м и Iэтащхьэм.

ТхьэкIушынэ Аслъэнджэрийрэ ХьэфIыщIэ Мухьэмэдрэ адэкIэ тепсэлъыхьащ ДАХ-р, адрей хэку хасэхэр иджыпсту зиужь ит Iуэхугъуэ нэхъыщхьэм - Кавказ зауэр зэриухрэ илъэси 150-рэ дызэрыт илъэсым накъыгъэм и 21-м зэрырикъум, абы теухуауэ адыгэ хэгъуэгуэхэми, хамэ къэралхэми щратъэкIуэкIыну Iуэхугъуэхэр зэрагубыхуэм. ТхьэкIушынэм къыхигъэщащ абы ирихьэлIэу уэнжакъ тепльэ иIэу, зэкъуэтыныгъэмрэ зэгурыIуэныгъэмрэ я нэщэнэу Мейкъуапэ фэеплъ зэрыдагъэувар, блэкIар пщымыгъупщэу, ауэ ипэкIэ упльэу упсэун зэрыхуейр.

ДАХ-м и зи чэзу зэхуэсыщхуэм Щэрджэсхэм я ди лъэпкъо махуэ гъэувыпхъэу Къэбэрдей Адыгэ Хасэм къызэрыщыхьхьам, ар фокIадэм и ещанэ щэбэтым трагъэхуэну зэрызэегурыIуам, махуэшхуэр гъэлъэпIэным зэкъуэш республикищым я Iэтащхьэхэр арэзы техъуэну зыхуагъэзэну зэрамурадым ТхьэкIушынэр щигъэтъуэзащ ХьэфIыщIэм.

АдэкIэ Адыгэ Республикэм и Iэтащхьэр и хьэщIэм дэтэгушащ республикэм нобэ иIэ зыужьныгъэм, экономикэм и лъэныкъуэкIэ зыIэрагъэхуа екIуулIэныгъэхэм, инвестицIэ политикэр зэрекIуэкIым, дяпэкIэ я мурадхэм техуауэ.

НЭЩIЭПЫДЖЭ Замирэ.
Налшык - Мейкъуапэ.

Гъэмахуэ зыгъэпсэхугъуэм зыхуагъэхьэзыр

● ЗэIущIэхэр

**КъБР-м Лэжьыгъэмрэ социальнэ зыужьныныгъэмкIэ и министерствэм иджыблагъэ щекIуэкIащ 2014 гъэм сабийхэм я зыгъэпсэхугъуэр, узыншагъэр егъэфIэкIуэныр егупчуу икIи фIагъ лъагэ иIэу къызэгъэпэщын хуейщ, - жиIащ зэIущIэр къыщыхьэухым. Марьяш Ириндэ. - Гупльэтэ хуэщIыпхъэщ абы-хэм я зыгъэпсэхугъуэр щхьэпагъ пылъу ирагъэкIуэкIыным, апхуэдэу сыт и лъэныкъуэкIи абыхэм я шынагъуэншагъэр къызэгъэпэщыныр ялэ игъэщын хуейкъым ящыщщ. Мы Iуэхум щхьэтельэфу убгъэдыхьэныр кьеэзгъыркъым, ар зи пщэ дэлъ дэтхэнэ зыми абыкIэ ткIийуэ жэуап ихьынущ. Абы къыхэкIыуи Iуэхум епха дэтхэнэри фыкъыхуэджэ фи къалэныр нэсу зэрызэфIэфхыным фыхущIэкъуну.

КъБР-м лэжьыгъэмрэ социальнэ зыужьныныгъэмкIэ и министр **Тюбеев Альберт** тепсэлъыхьащ 2013 гъэм сабийхэм я зыгъэпсэхугъуэр къызэгъэпэщыныр, узыншагъэр егъэфIэкIуэныр зэрекIуэкIам, мы илъэсым а Iуэхум зэрызыхуагъэхьэзырым.

- БлэкIа илъэсым а Iуэхум къызэщIедгъэубыдащ сабий 18.305-рэ, - жиIащ министрым. - 2014 гъэм загъэпсэхунущ икIи я узыншагъэр ирагъэфIэкIуэнущ ныбжьыщIэ мин 20-м. А Iуэхум трагъэкIуэдэну хухахащ сом мелард 210-м щIигъу. Сабийхэм зыщагъэпсэхун икIи я узыншагъэр щрагъэфIэкIуэн Iуэхущ1ап1э 64-м Iуэхум щIэгъэхуэбжьауэ зыхуагъэхьэзырын хуейщ.

Тюбеевым и псалъэхэм къызэрыхэщамкIэ, сабийхэм я гъэмахуэ зыгъэпсэхугъуэр щагъэкIуэну Iуэхущ1ап1эхэм я щытыкIэр ткIийуэ кьапщытэнущ. Мыхьэнэшхуэ зратынухэм щыщащ лагерхэм, санаторэхэм я мылъку-техникэ лъабжьэр, шынагъэншагъэм хуащI гулъытэр, зыхуэныкъуэ Iэщ1агъэлIэмкIэ нэсу къызэгъэпэщарэ къызэмыгъэпэщарэ, нэгъуэщIхэри. «А Iуэхугъуэхэм ящыщ зыгуэр щамыгъэзащIэ лагерхэмрэ санаторэхэмрэ мы илъэсым сабийхэр дгъэкIуэнукъым», - жиIащ министрым.

Сом мелуан 12 хухахащ республикэм и сабийхэм я гъэмахуэ зыгъэпсэхугъуэр щагъэкIуэну Iуэхущ1ап1эхэм я къудамэу КъБР-м щыIэм и унафэщIым и къалэнхэр зыгъэзащIэ **БэракъРинат**. Апхуэдэу ахэр арэзы къищIакъым хущхьэхуэр зэрызэрахьэм, пщэфIап1эм къыщагъэсэбэп хьэкъущыкъуэр зыхуэдэм, сабийхэр щыжей пэшхэм щыIэ щытыкIэм, нэгъуэщIхэми. Бэракъым жиIащ мы илъэсми санитар хабзэхэр зэрагъэзащIэм ткIийуэ зэрыкIэлъплъынур, сабийхэр здащIыIэну дэтхэнэ зы Iуэхущ1ап1эми Iэмал имыIэу медицинэ пэшхэр щыIэн зэрыхуейр икIи абыхэм лэжьэну хуит зыщIтхьлъхэр зэрызэрагъэпэщыпхъэр.

Iуэхум зэрызыхуагъэхьэзырым и гугъу ящIу зэIущIэм кьащIысIалъащ КъБР-м ЕгъэджэныгъэмкIэ, щIэныгъэмрэ щIалэгъуалэм я Iуэхуэтвэм и министерствэм, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыIэм, КъБР-м щыIэ МВД-м, республикэм и Профсоюз зэгухьэныгъэм, районыгъэ Iуэхуэ-щIэныгъэ-хэр.

ЗэIущIэм и кIэм лагерхэмрэ санаторэхэмрэ Iуэхум зэрызэхьэзырыр кьэзыпщытэну Iэмал дIэкIым, апхуэдэ Iэщ1агъэлIэхэр республикэм къызэрыдэмэщIэкIым къыхэкIыу, - жиIащ абы. - Ауэ зэрытхузэфIэкIкIэ Iуэхум къыдошалIэ сабийхэм ядэлэжьэным и пIалъэ зыщIэ медицинэ лэжьакIуэхэр. Псом нэхъри нэхъыщхьэращи, а Iуэхущ1ап1эхэм жэщмахуэ ямыIэу медицинэм и лэжьакIуэ щыIэн хуейщ, ар дохутырми медсестрами хьунущ. Къищынэмыщ1ауэ, лагерхэми санаторэхэми езыхэм я машинэ яIэн хуейщ, зыгуэр хъэхьумэ, сабийр псынщIэу медицинэ Iуэхущ1ап1эм нашэсыфын хуэдэу.

2013 гъэм ирагъэкIуэкIа къэпщытэныгъэм сабийхэм зыщагъэпсэху, я узыншагъэр щрагъэфIэкIуэж Iуэхущ1ап1эхэм санитар хабзэхэр 118-рэ къыз1эпаудауэ къызэрыщIагъэщам тепсэлъыхьащ УФ-м Щ1ыхуэхэм я хуитыныгъэмрэ зэпэщныгъэмрэ кIэлъыплъныныгъэмкIэ и федеральнэ Iуэхущ1ап1эм и къудамэу КъБР-м щыIэм и унафэщIым и къалэнхэр зыгъэзащIэ **БэракъРинат**. Апхуэдэу ахэр арэзы къищIакъым хущхьэхуэр зэрызэрахьэм, пщэфIап1эм къыщагъэсэбэп хьэкъущыкъуэр зыхуэдэм, сабийхэр щыжей пэшхэм щыIэ щытыкIэм, нэгъуэщIхэми. Бэракъым жиIащ мы илъэсми санитар хабзэхэр зэрагъэзащIэм ткIийуэ зэрыкIэлъплъынур, сабийхэр здащIыIэну дэтхэнэ зы Iуэхущ1ап1эми Iэмал имыIэу медицинэ пэшхэр щыIэн зэрыхуейр икIи абыхэм лэжьэну хуит зыщIтхьлъхэр зэрызэрагъэпэщыпхъэр.

Iуэхум зэрызыхуагъэхьэзырым и гугъу ящIу зэIущIэм кьащIысIалъащ КъБР-м ЕгъэджэныгъэмкIэ, щIэныгъэмрэ щIалэгъуалэм я Iуэхуэтвэм и министерствэм, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыIэм, КъБР-м щыIэ МВД-м, республикэм и Профсоюз зэгухьэныгъэм, районыгъэ Iуэхуэ-щIэныгъэ-хэр.

ЗэIущIэм и кIэм лагерхэмрэ санаторэхэмрэ Iуэхум зэрызэхьэзырыр кьэзыпщытэну Iэмал дIэкIым, апхуэдэ Iэщ1агъэлIэхэр республикэм къызэрыдэмэщIэкIым къыхэкIыу, - жиIащ абы. - Ауэ зэрытхузэфIэкIкIэ Iуэхум къыдошалIэ сабийхэм ядэлэжьэным и пIалъэ зыщIэ медицинэ лэжьакIуэхэр. Псом нэхъри нэхъыщхьэращи, а Iуэхущ1ап1эхэм жэщмахуэ ямыIэу медицинэм и лэжьакIуэ щыIэн хуейщ, ар дохутырми медсестрами хьунущ. Къищынэмыщ1ауэ, лагерхэми санаторэхэми езыхэм я машинэ яIэн хуейщ, зыгуэр хъэхьумэ, сабийр псынщIэу медицинэ Iуэхущ1ап1эм нашэсыфын хуэдэу.

2013 гъэм ирагъэкIуэкIа къэпщытэныгъэм сабийхэм зыщагъэпсэху, я узыншагъэр щрагъэфIэкIуэж Iуэхущ1ап1эхэм санитар хабзэхэр 118-рэ къыз1эпаудауэ къызэрыщIагъэщам тепсэлъыхьащ УФ-м Щ1ыхуэхэм я хуитыныгъэмрэ зэпэщныгъэмрэ кIэлъыплъныныгъэмкIэ и федеральнэ Iуэхущ1ап1эм и къудамэу КъБР-м щыIэм и унафэщIым и къалэнхэр зыгъэзащIэ **БэракъРинат**. Апхуэдэу ахэр арэзы къищIакъым хущхьэхуэр зэрызэрахьэм, пщэфIап1эм къыщагъэсэбэп хьэкъущыкъуэр зыхуэдэм, сабийхэр щыжей пэшхэм щыIэ щытыкIэм, нэгъуэщIхэми. Бэракъым жиIащ мы илъэсми санитар хабзэхэр зэрагъэзащIэм ткIийуэ зэрыкIэлъплъынур, сабийхэр здащIыIэну дэтхэнэ зы Iуэхущ1ап1эми Iэмал имыIэу медицинэ пэшхэр щыIэн зэрыхуейр икIи абыхэм лэжьэну хуит зыщIтхьлъхэр зэрызэрагъэпэщыпхъэр.

Iуэхум зэрызыхуагъэхьэзырым и гугъу ящIу зэIущIэм кьащIысIалъащ КъБР-м ЕгъэджэныгъэмкIэ, щIэныгъэмрэ щIалэгъуалэм я Iуэхуэтвэм и министерствэм, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыIэм, КъБР-м щыIэ МВД-м, республикэм и Профсоюз зэгухьэныгъэм, районыгъэ Iуэхуэ-щIэныгъэ-хэр.

Зэ1ущ1эм и кIэм лагерхэмрэ санаторэхэмрэ Iуэхум зэрызэхьэзырыр кьэзыпщытэну Iэмал дIэкIым, апхуэдэ Iэщ1агъэлIэхэр республикэм къызэрыдэмэщIэкIым къыхэкIыу, - жиIащ абы. - Ауэ зэрытхузэфIэкIкIэ Iуэхум къыдошалIэ сабийхэм ядэлэжьэным и пIалъэ зыщIэ медицинэ лэжьакIуэхэр. Псом нэхъри нэхъыщхьэращи, а Iуэхущ1ап1эхэм жэщмахуэ ямыIэу медицинэм и лэжьакIуэ щыIэн хуейщ, ар дохутырми медсестрами хьунущ. Къищынэмыщ1ауэ, лагерхэми санаторэхэми езыхэм я машинэ яIэн хуейщ, зыгуэр хъэхьумэ, сабийр псынщIэу медицинэ Iуэхущ1ап1эм нашэсыфын хуэдэу.

2013 гъэм ирагъэкIуэкIа къэпщытэныгъэм сабийхэм зыщагъэпсэху, я узыншагъэр щрагъэфIэкIуэж Iуэхущ1ап1эхэм санитар хабзэхэр 118-рэ къыз1эпаудауэ къызэрыщIагъэщам тепсэлъыхьащ УФ-м Щ1ыхуэхэм я хуитыныгъэмрэ зэпэщныгъэмрэ кIэлъыплъныныгъэмкIэ и федеральнэ Iуэхущ1ап1эм и къудамэу КъБР-м щыIэм и унафэщIым и къалэнхэр зыгъэзащIэ **Бэракъ

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым и комитетхэм зэхъуэкIыныгъэхэр хэлъхьэным теухуауэ

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым и Унафэ

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым и Регламентым и 22-нэ статьям ипкъ иткIэ, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым **унафэ ещI:**

1. Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым и депутат Мэшыкъуэ Барэсбий Мурид и къуэр Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым ПромышленностымкIэ, гъуэгу хозяйствэмкIэ, транспортымрэ связымкIэ и комитетым, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым Экономикэ политикэмкIэ, мылъкумрэ хъэрычэт IуэхумкIэ и комитетым хэгъэхьэн.

2. Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым и депутат Муртазов Ахъмэт Иброхьим и къуэр Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым Экологиемрэ щIыуэпсыр къэгъэсэбэпынымкIэ и комитетым, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым Аграрнэ политикэмрэ щIы IуэхуэхмкIэ и комитетым хэгъэхьэн.

3. Мы Унафэм къару егъуэт къыщыщта махуэм щегъэжьауэ.

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым и Унафэщ I ЧЕЧЕНОВ Ануар

Налшык къалэ
2014 гъэм мэлыжьыхьым и 3-м
№1875-П-П

«Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм дыкъэзыухъурейхь дунейр хъумэныр» Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм 2013 - 2020 гъэхэм ятещIыхьа и къэрал программэм зэхъуэкIыныгъэхэр хэлъхьэным и IуэхукIэ

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм и Унафэ

2014 гъэм мазаем и 28-м *№25-ПП*

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм **унафэ ещI:**

1. «Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм дыкъэзыухъурейхь дунейр хъумэныр» Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм 2013 - 2020 гъэхэм ятещIыхьа и къэрал программэм, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм 2013 гъэм бадзэуэгъэшI и 23-м къыдигъэкIа Унафэ №213-ПП-мкIэ къыщIтам, халъхьэ зэхъуэкIыныгъэхэу мы Унафэм щIыгъуэхэр къэщтэн.

2. Къару ямыIэжу къэлытэн Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм и Унафэхэу мы къыкIэлыкIуэхэм:

«2013 - 2025 гъэхэм ятещIыхьа «Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм кIэрыхубжьэрыхуэхэмрэ пыдзахуэхэмрэ щыгъэхьэныр къызэгъэпэщыныр» республикэ программэ хэхам и IуэхукIэ» №353-ПП-м щIэту 2011 гъэм щэкIуэгъуэм и 23-м къащтам;

«2013 - 2020 гъэхэм Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и псы комплексым зегъэужьныр» республикэ программэ хэхам и IуэхукIэ» №226-ПП-м щIэту 2012 гъэм фокIадэм и 26-м къащтам.

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм и УнафэщI ХРАМОВ Константин

КъБР-м и Парламентым ЛэжьыгъэмкIэ, социальнэ политикэмрэ узыншагъэр хъумэнымкIэ и комитетым и зэIущIэм щытепсэлъыхьащ ныкъэзыдыкъуэхэм Iэнатlэ къахуэгъуэтыным хузунэтlауэ республикэм щыгъэфIагъэкIхэм.

ЗЭХЫХЬЭР къыщызэIуихым Къэбэрдей-Балъкъэрым и хабзэубзыку Iуэхущlапlэ нэхъыщхьэ и Унафэщым и къуэдзэ **Саенкэ Татьянэ** депутатхэмрэ ирагъэблагъэхьэмрэ ягу кIыгъэкIыжащ лэжьыгъэ зымыгъуэт цIыху гуп щхьэхуэхэм Iэнатlэ къахудэхьным теухуа хабзэр зэрагъэзащlэр щIэх-щIэхыурэ зэгъуэгу къыззэрыщцытэр, я деж къыщымынэ щхьэусыгъуэхэм къыхэкIыу, илъэс зэкIэлъыкIуэхэм а Iуэхум гугъуехь наIуэхэр къыззэрыдэунэхэр, ахэр къыззэрэкIын папщIэ, законодательствэр егъэфIэкIуэн зэрыхуэр.

КъБР-м ЦIыхухэм лэжьапlэ Iэнатlэ яIэнымкIэ и къэрал комитетым и унафэщым и къуэдзэ **Пэкъылевэ Ларисэ** къызэхуэсахэр хигъэтъуэзащ зи Iэпкъльгъэкым сэкъат иIэ цIыхухэм Iэнатlэ къахуэгъэпэщыным икIи яхуэхъыным хуэунэтlауэ зэуIуу зэфIагъэкIхэм. Абы зэрыжиIамкIэ, лэжьыгъэ зытхэм я къаланхэр зэрагъэзащlэр къапщытэ, ныкъусныгъэхэр къыщIагъэщ. Iэнатlэхэм я унафэщIхэм я пщэрылъщ хухаха квотэхэм тету ныкъэзыдыкъэхэр лэжьыгъэкIэ къыззэрыззрагъэпэщым теухуауэ хъыбарэр зыхуэфащэ (уполномоченнэ) Iуэхущlапlэм мазэ къэс Iэрагъэхьэну.

Республикэ законым ипкъ иткIэ, зи мылъкуу щытым емылъытауэ, цIыхуи 100-м щIигъу щылажьэ организацэхэм лэжьакIуэ псоми я проценти 2 ныкъэзыдыкъэу къащтэну я къэлэнщ. «Урысей Федерацэм ныкъэзыдыкъуэхэр социальнэ щыхъуэжьыкъуэм и IуэхукIэ» Федеральнэ законым къызэригъуэбзыкъуэ, зи лэжьакIуэхэр цIыху 35-рэ мынэхъ мащIэ, 100-м щIимыгъу унафэщIхэм абыхэм я проценти 3 хуэдиз квотэкIэ къащтэн хуейуэ щIыналъэ законодательствэм игъэувыну хуитщ.

Гызыевэ Ларисэ къызэриабы дыхуеджэну ди гуапэт.

УФМС-м къикIахэм зэрыжаIамкIэ, хэкум къихьэжахэм, мыбы щIэблэ къащIыхъуэмэ, къаралым ар цIыху хамэу ебж, пIалъэ мащIэкIэ щыпсэуну хуит ищIу аркъудейщ.

Урысейм ущыпсэуну, къаралым и цIыху ухъуну Iэмал щыIащ абы и гражданствэ зиIэ щхьэгъусэм илъэсищкIэ удэпсэуамэ. Ущыпсэуну хуит узыщI тхылъкIэ (вид на жительство) илъэситхукIэ УФ-м уисамэ, абы и цIыху ухъуну узэрыхуейм щыхьэт техъуэ дэфтэрхэр бгъэхьэзыр хъунущ.

Гызыевэ Ларисэ зэIущIэм кърихьэлIахэм къагурагъэIуащ къэзыгъэзэжахэм лэжьапlэ Iэнатlэ иратыну Iэмал зэрыщIэр е къыхуагъэлъагъуэ лэжьыгъэхэм яхуэгъэзэрыхуэн яхэмытмэ, пIалъэкIэ Iэнатlэ зимыIэ цIыхухэм зэрыхатэхэрэр.

Я щIэныгъэм хагъэхъуэну гукъыдэж яIэми, мазихкIэ пщIэнэуи ирагъэджэжынущ. Ауэ а псом папщIэ Урысейм и цIыху ущыстын, ущыпсэуну хуит узыщI тхьпIэ уиIэн хуейщ. Щам къикIыжахэм я щхьэр здахьын къагъуэтамэ, итIанэ лэжьапlэ Iуэхуми пэрыувэнт. ПIалъэкIэ щыпсэу щIыпlэмрэ щатхамрэ зэтемыхуэми, къуэды тралъхьэ. Псалъэм папщIэ, санаторэхэм щIагъэтIысхьахэм абы зыщагъэтхэну хуиткIын.

- Иджыблагъэ щIалипщI яубыди Къуэды къытралъхьащ, - жаIащ кърихьэлIахэм. Ауэ ар упшынын папщIэ лэжьапlэ къэпхьын хуейкъэ?!

Гъэмэ зи щыIэкъым гукъуэ я куэдщ. Сыту жыпIэмэ, УФ-м и законымрэ Щам иджьпсту зэуI зэрыщкIуэкIымрэ зэхуагъэкIуэфырыкъым - законым мафIэ лыгъэр кьыгурыIуэркъым.

ХэкIыпIэу щыIэр, тIум я зым зэхъуэкIыныгъэ хлъхьэнрауэ къыщIэкIынущ. Зауэр хъэсыеякъэ, ихъуэжьынур зыщ - дунеягъэр ажалкIэ. Кьэнэжьр законырщ...

ГУГЪУЭТ Заремэ.

● КъБР-м и Парламентым

Нэхъыщхьэр къалъытэ

лъытэмкIэ, а мардэр ди деж къыщыхалъхьэну пасэщ икIи мыкъэнэ щIэнкъуэм. Сыту жыпIэмэ, хъэрычэтыщIэ Iэнатlэ цIыкIуэхэмрэ курытхэмрэ я нэхъыбэр республикэм и предприятэхэм, организацэхэм хабжэ.

- Лэжьапlэ Iэнатlэхэр къызэгъэпэщыным пыщIа пщэрылъхэр абыхэм къатехьэлъэнущ, нэхъыбэр пэлъэщынкъым. Ику иту цIыхуи 100-м щIигъу зиIэ предприятэхэм ар яхуэгъэкъарунущ. КъищынэмыщIауэ, учетым щыт ныкъэзыдыкъэ псори лэжьыфынукъым, Iэнатlэ пэрытыну хуэмейхэри мащIкъым. Ар къэплъытэмэ, ныкъэзыдыкъэхэм папщIэ лэжьапlэ Iэнатlэу агъэлъэгуар (2014 гъэм - 108-рэ) зыхуеиным щIегъу, - къыхигъэщащ Гызыевэ Ларисэ.

Я къызэгъэпэщыкIэ-правовой щытыкIэмрэ я лэжьыгъэ зыхуэдэмрэ къамылъытэу, здыщIэкIыну органнизацэхэм зэретхьэкъым къыхэкIыу, Саенкэ Татьянэ Къэрал комитетым чэнджэщ иратащ КъБР-м и Парламентым УФ-м и Къэрал Думэм игъэхьын папщIэ, федеральнэ законым и проект гъэпсыкIэм тету, зыхуэфащэ Iуэхугъуэхэр игъэхьэзырыну.

- Балигъ мыхъуахэм квотэ зэрыхухах щыкIэри зэпкърахащ, Гызыевэ Ларисэ зэрыжиIамкIэ, республикэ законым къыззригъэзывым хуэдэу, ику иту лэжьакIуэхэр зэрыхъуэ и процентитIым тещIыхьауэ, зи ныбжьыр илъэс 14-м щегъэжьауэ 18-м нэсхэм ящыщ къащтэн хуейщ. Къэпсэлъэм къигъэльэгъуащ лэжьапlэ Iэнатlэхэм я квотэхэр гъэувыныкIэ законым щыуб зыхуэхэр Iуэхущlапlэ псоми зэхуэдэу зэрамыгъэзащlэр. Ар УФ-м ЛэжьыгъэмкIэ и кодексымрэ Iэнатlэ унафэщым хэзгъэзэ пщалъэ-правовой актхэмрэ пэщIоуэ. А законыр зытещIыхьа организацэ 261-м ящыщу 200-р къэрал, бюджет Iуэхущlапlэщ, апхуэдэу лэжьыгъэ гугъум пыщIа предприятащ. Къэрал властым и федеральнэ кулыкъущIапlэхэм я щIыналъэ хущIамкIэ, прокуратурэ, хабзэхъумэ Iэнатlэхэм, муниципальнэ районхэм я щIыпlэ административцэхэм, узыншагъэр хъумэныкIэ Iуэхущlапlэхэм балигъ мыхъуахэр къыщагъэсэбэну Лэжьыгъэмкlэ кодексым идэркъым. Абы къыхэкIыу, законым къыщыгъэльэгъуа мардэр хуэужьн хуейуэ къыхалъхьар депутатхэм даIыгъ.

ЦIыхухэр Iэнатlэкlэ къыззэгъэпэщ Iуэхущlапlэхэм нэгъабэ ныкъэзыдыкъэ 1186-м зыхуагъэзагъ, 253-м лэжьыгъэ къыхуагъэтащ. 2014 гъэм щIышылэм и 1-м ирихьэлIэу ныкъэзыдыкъэ 768-м республикэм и апхуэдэ Iэнатlэхэм зыщрагъэтхащ.

КъБР-м и Профсоюз организацэхэм я зэгухьныгъэм и Iэтащхьэ **Амщокъуэ Фатlимэ** депутатхэм захуигъэзащ дзэм щеIэзэ Iуэхущlапlэхэм ящыщ щым щылэжьа ныкъэзыдыкъэр щIыкIыжам и щхьэусыгъуэр зэхагъэкIыну. Iэнатlэм и унафэщIыр хабзэм зэрытетар зэпкърахыну къапэщытащ, ауэ 2011 гъэ лъандэрэ и лэжьакIуэ ныкъэзыдыкъэм тумэнипщIым къыщыщIэдзауэ сом 500-м нэблагъэ фIэкIа улахуэу зэрыхуимытхар лэжьыгъэмкIэ законодательствэм зыкIи къызэремыззэгъыр наIуэщ.

ЗэIущIэм и кIэухым Парламентым Лэжьыгъэмкlэ, социальнэ политикэмрэ узыншагъэр хъумэнымкlэ и комитетым и унафэщI **Карныш Сергей** къыгъэльэгъуащ ныкъэзыдыкъуэхэм Iэнатlэ къыззэрыхуагъэт щIыкIэр ирагъэфIэкIуэн папщIэ, предприятэ зэхэт хэхахэр республикэм къыщыззгъэпэщын хуейуэ къыззэрилыкIтэр.

УЭТЭР ФатIимэ,
КъБР-м и Парламентым и пресс-Iуэхущlапlэм и лэжьакIуэ.

● КъБР-м и прокуратурэм

Зи чэзу къалэнхэм ятеухуауэ

КъБР-м и прокуратурэм федеральнэ законодательствэр зэрагъэзащIэм кIэлъыплъныкъуэ и къудамэм и прокурор Геляев П. «Урысейм и хъэрычэтыщIэ щIыхубзхэм я зэгухьныгъэ» урысейпсо жылагъуэ организацэм и Къэбэрдей-Балъкъэр щIыналъэ къудамэм иригъэкIуэкIа республикэпсо конференцым хэтащ.

АБЫ щытепсэлъыхьащ щIыхухэр гупсысэ узыншэм къыхуэгъэуцыным, щIалэгъуалэр гъуэгу зэхуэм тешэным, щытыкIэ гугъум ихуахэр гъащIэм хэгъэзэгъэжьным теухуа гъэтIылъыпIэ зимыIэ Iуэхугъуэхэм, абы и лъэныкъуэкIэ къэув къалэнхэмрэ щыIэ хэкIыпIэхэмрэ.

Апхуэдэу социальнэ проектэр гъэзэщIа зэрыхъуар къапщытэжащ, школ психологхэм я лэжьыгъэр езыгъэфIэкIуэну чэнджэщхэр къащтащ.

Мы гъэми пащэ

КъБР-м и прокуратурэр республикэм и фермерхэм я зэIущIэм хэтащ. Абы щытепсэлъыхьащ мэкъумэшыщIэ (фермер) хозяйствэхэр властым и къэрал Iэнатlэхэм зэрадлажьэм, агробизнес мыиным зегъэужьынымрэ къыщхьэщыжынымрэ пыщIа Iуэхугъуэ хуэдэм.

РЕСПУБЛИКЭМ и мэкъумэшыщIэхэм субсидиехэмрэ грантхэмрэ зэрыхухах щIыкIэр, Къэбэрдей-Балъкъэрым Мэкъумэш хозяйствэмкIэ и министерствэм абы и лъэныкъуэкIэ зэфIигъэкIхэр зэхъыхьэм кууэ щызэпкърахащ.

КъБР-м и прокуратурэм и кIэлъыплъныныгъэ лэжьыгъэр мэкъумэш хозяйствэм зегъэужьныным, мэкъумэшхэкIэм, сырьем, ерыскъыпхъэхэм я рынокыр зэкIэлъыгъэкIуэным тещIыхьа къэрал программэр гъэзэщIэным субсидие, грант щIыкIэу хухах бюджет мылъкур зэхемыгъэдыгъуэным, апхуэдэ щIэпхъаджагъэ зылэжьаэр хабзэм тету зэхуэпым ешэлIэным хуэунэтlащ.

Къащтэмэ, республикэм Мэкъумэш хозяйствэмкIэ и министерствэм и Iуэхущlапlэхэр зэрыщагъэгъуэгъуэ ныкъэзыдыкъуэхэм Iэнатlэ къызэрыхуагъэт щIыкIэр ирагъэфIэкIуэн папщIэ, предприятэ зэхэт хэхахэр республикэм къыщызэгъэпэщын хуейуэ къызэрилыкIтэр.

Къащтэмэ, республикэм Мэкъумэш хозяйствэмкIэ и министерствэм и Iуэхущlапlэхэр зэрыщагъэгъуэгъуэ ныкъэзыдыкъуэхэм Iэнатlэ къызэрыхуагъэт щIыкIэр ирагъэфIэкIуэн папщIэ, предприятэ зэхэт хэхахэр республикэм къыщызэгъэпэщын хуейуэ къызэрилыкIтэр.

«Яща шэ литрым (килограммым) трагъэкIуэдам щыщ Iыхьэ мэкъумэш Iэнатlэхэм хухалъхьэжьын папщIэ, КъБР-м и республикэ бюджетым и хьэжкIэ субсидиехэр зэрат щIыкIэм и Iуэхукlэ» 2013 гъэм гъатхэпэм и 22-м Къэбэрдей-Балъкъэрым и Правительствэм къыдигъэкIа Унафэ №99-ПП-р гъэзэщIэнымк хухаха сом мелуани 4,5-р зрагъэгъуэтащ. Республикэм и прокуратурэм иригъэкIуэкIа къэпщытэнымкIэ кърикIуэм ипкъ иткIэ, УФ-м и УК-м и 30-нэ статьям и 3-нэ Iыхьэм, 159.2-нэ статьям и 4-нэ Iыхьэм, 327-нэ статьям и 2-нэ Iыхьэм щыщы-гъэлъэгъуэ щIэпхъаджагъэхэр зэрилэжьам къыхэкIыу, КъБР-м щыIэ МВД-м следствэмкIэ и управленэм «Симментал» СХПК ООО-м и унафэщI ХъуэкIуэн Хь. хэгъэзащ уголовнэ Iуэху къызэIуихащ.

Мы гъэми ищхьэкIэ къыщыдгъэльэгъуа лэжьыгъэм хуэдэхэм пащэ.

КъБР-м и прокуратурэм и пресс-Iуэхущlапlэ.

● КъБР-м и Пенсэ фондым

Псэупlэр егъэфIэкIуэным халъхьэ

Анэ (унагъуэ) мылъкум и къэрал сертификатыр Пенсэ фондым къеIыхьа унагъуэхэм я бжьыгъэр мелуани 5-м щIигъуащ. Абыхэм я процент 46-м ахъщэр къагъэсэбэнащ. Анэ мылъкум и нэхъыбэр я псэупlэр егъэфIэкIуэным хальхьэ. Къэрал щыIэныгъэм хуэдэу мелуани 2,3-м нэблагъэм а Iэмалыр къагъэсэбэнащ. Абыхэм ящыщу мелуанрэ щитхъу щIигъум псэупlэ кредиту сом мелард 546-рэ зытрагъэкIыжащ, унагъуэ мин 760-м анэ мылъкуу сом мелард 246-рэ халъхьэри, щIыхуэ хэмыту, псэупlэ къащэхуащ, яхуащ е ар зэрагъэпэщжащ.

КЪИЩЫНЭМЫЩIАУЭ, унагъуэ ахъщэр сабийхэм ящыщ егъэджэным, щIэныгъэ щрагъэгъуэт Iуэхущlапlэм етыным, сертификатыр зейм и къэкIуэну пенсэм хэгъэхъуэным хухах хъунущ. Къащтэмэ, сабийр егъэджэным мылъку хэзылъхьэнухэм сом меларди 5,4-м хуэзэ заявкэу минии 115-рэ, анэм и къэкIуэну пенсэм и зэзыгъэуIу Iыхьэм ахъщэр зыгъэкIуэнхэм сом мелуан 422-м пэкIуэ тхылъ мини 2,2-рэ Пенсэ фондым иратащ.

Сабий зиIэ унагъуэхэм къэралым зэрызащIигъакъуэ программэр пIалъэкIэ зэрызэхуэгъэкIуэ щыкIэм теухуауэ Пенсэ фондым фигу кьеГъкIыж: щыIэ законодательствэм ипкъ иткIэ, анэр мылъкум и сертификатыр зратыну 2016 гъэм дыгъэгъазэм и 31 щIондэ къалъхуа е япIыжьыну къащта сабий зиIэхэрщ. Сертификатыр кызэрыдыхъ, къызэрагъэсэбэн щIыкIэр пIалъэ гуэрым тещIыхьакъым. Аращи, анэ мылъкур зыхалъхьэнум емыпIэщIэкIми хъунущ, сыту жыпIэмэ, илъэс къэс абы хагъахьэу. 2007 гъэм ар сом мин 250-рэ хъуэу щыта-щта сабий зиIэхэрщ. Сертификатыр кызэрыдыхъ, къызэрагъэсэбэн щIыкIэр пIалъэ гуэрым тещIыхьакъым. Аращи, анэ мылъкур зыхалъхьэнум емыпIэщIэкIми хъунущ, сыту жыпIэмэ, илъэс къэс абы хагъахьэу. 2007 гъэм ар сом мин 250-рэ хъуэу щыта-щта сабий зиIэхэрщ. Мы илъэсым сом мин 429-рэ 408-рэ кIэпIейкIэ 50-м нэсащ.

УФ-м и Пенсэ фондым и Къэбэрдей-Балъкъэр къудамэм и пресс-Iуэхущlапlэ.

● ЗэIущIэхэр

Гукъеуэр куэдрэ хэкIыпIэр мащIэу...

СХьР-м щекIуэкI зауэм и мафIэ лыгъэм кърихужьэу хэкум къекIуэлIэжа ди лъэпкъэгъуэхэр къытхэзэгъэным, я хуитныкIуэхэм нэIуасэ хуэщIыным теухуауэ Налшык къалэ зэIущIэ щекIуэкIащ. Абы хэтащ КъБР-м Печатымрэ щIыхуфэ коммуникацэхэмкIэ и къэрал комитетым и унафэщI Дроздов Игорь. ЦIыхухэм лэжьапlэ Iэнатlэ яIэнымкIэ къэрал комитетым и унафэщIым и къуэдзэ Гызыевэ Ларисэ, КъБР-м Егъэджэныгъэмкlэ, щIэныгъэмрэ щIалэгъуалэм я Iуэхухэмкlэ и министерствэм ЩIалэгъуалэ политикэмкIэ и департаментым и унафэщI КIуражын Анзор, Дунейпсо Адыгэ Хасэм и Iуэхущlапlэм и унафэщI Мыкъуэжь Арсен. КъБР-м щыIэ УФМС-м виззэхэмкIэ и къудамэм и инспектор, къэрал кIуэцI къулыкъум и лейтенант нэхъыжь Беппаев Мурат, Лэжьыгъэ къалъхьэуэ Iэпхъуэщапхъуэм, зауэм, нэгъуэщI щхьэусыгъуэ зэхуэмыдэхэм къыхэкIыу ди щIыналъэм къэIэпхъуэхэм я Iуэхугъэмкlэ Iэщlагъэлl нэхъыщхьэ Башиев Рашид, нэгъуэщIхэри.

- ДЫЗЫТЕПСЭТЪЫХЬ Iуэхур нобэкIэ гулъытэ хэха зыхуэщIыпхъэхэм ящыщщ. Щам къикIыжахэр хэкум щыпсэуным зэран хуэхъу лъэпощхьэпохэм, ахэр УФ-м и цIыху хъун папщIэ зэрагъэпэщын хуей дэфтэрхэм, лэжьапIэ Iэнатlэ гъэувыным, егъэджэным ятеухуауэ диIэ гупсысэхэмкIэ дызэхъуэжэн хуейщ. Си гуапэщ фи Iуэху къызэрыдэфхэлIар , - жаIащ Дроздов Игорь.

Беппаев Муратрэ Башиев Рашидрэ Сирием къикIыжахэм жраIащ ахэр ди къаралым щыпсэуун папщIэ хуей дэфтэрхэр зыхуэдэр, ахэр зэрызэрагъэпэщыну щIыкIэр.

- Къэралым виззэ уиIэу укъихьамэ, мыбы ущыIэну ухуитщ мазиккIэ, виззэ уимыIэу, зыгуэрым и къэбзэлгъэныгъэкIэ укъэкIуамэ - мазиткIэ. А пIалъэр иуха нэужь, къэралым уикIыу, щIэрыщIэу къэбгъэзэжьынхуейщ, - къыхигъэщащ Беппаевым.

- Нобэ Щам бгъэззжу дэфтэр къыдэпхыныр егъэлеяуэ гугъущ, - жиIащ СХьР-м къикIыжа щIалэхэм ящыщ зыш, - зауэ щекIуэкI щIыпIэм лжьапIэ Iэнатlэхэри щызэхуэщIащ. Дамаск и закъуэщ тхылъымпIэ кIапэлъапэ гуэрхэр щызыIэрыбгъэхьэжьыфынур. Щам адыгэу щыпсэууэ зхъуам Дамаск виззэ къыщыIахьыну Iэмал яIэкъым. Мыбы къэкIуэжахэри гуныкъуэгъуэ щыщIэркъым. ИльэсищI хъуауэ Хэкум щыпсэуэхэр къытхэтщ. Апхуэдэ унагъуэхэм сабийхэри къахэхъуащ. КъБР-м къащалъхуа сабийжэм Щам паспорт къыщыхудахьфынукъым. Урысейми абы паспорт иритынукъым. Еджэным и Iуэхури нэхъ щIагъуэкъым. Псалъэм папщIэ, машинэ псынщIэ зехуэнымкIэ экзаменыр компьютеркIэ уагъэт урысыбзэкIэ. Сыт хуэдэ къэралми абы папщIэ тэрмэш яIэщ. Дэ урысыбзэр тщIэркъым. Тхьэмахуэм сыхьэт зытIущ

● Банк Iуэхуэр

ПщIэ лей щIатыркъым

ТекIуэныгъэм и махуэм ирихьэлIэу къыхалъхьа Iуэхугъуэ хэхам зэрыщыубзыхуам хуэдэу, потребительскэ кредитым щхьэщатыкIыпхъэхэр Урысейм и ХъуманIэ банкым пенсионерхэм яхуегъэмащIэ. Мы гъэм мэлыжьыхьым и 1-м щегъэжьауэ накъыгъэм и 15 щIондэ банкым абыхэм яхуегъэльагъуэ ди ахъщэмкIэ иилъэсым пэщIэдэзэу процент 16,5-рэ зытехьэ щIыхуэ къызэрадыгъэ Iэмалыр.

ЩХЬЭЩАТЫКIЫПХЪЭР щагъэувкIэ къащтэ кредитыр ятыжьныкIэ дэтхэнэми бгъэдэлъ зэфIэкIыр къалъытэ. ХъуманIэ банкым и счетымкIэ пенсэр къеIызымыхэм щIыхуэ къащтэн щхьэкIэ зыхуейр тхьалъитIщ: и паспортымрэ иужь мазэм и пенсэр зэрыхъуам теухуа справкэрэщ. Апхуэдэу лажьэ пенсионерхэми Iэнатlэ зэраIэмрэ я хэхъуэхэр зыхуэдизымрэ теухуа тхылъхэр ят хъунущ.

- Потребительскэ кредитым республикэм щIэупщIэ щиIэщ. ЦIыхухэхэм я нэхъыбэр ремонт лэжьыгъэм халъхьэ, куэдыр зыгъэпсэхуакIуэ макIуэ, мэщахуэ. 2014 гъэм и япэ мазищым кIриубыдэу ди щIыналъэ къудамэм сом мелуан 500-м нэблагъэм хуэзэ потребительскэ кредиту минипIым щIигъу итащ, - къыхигъэщащ Урысейм и ХъуманIэ банкым и Къэбэрдей-Балъкъэр IуэхущIапIэм и унафэщI Урысбий Хьэмидбий.

ЩIыхуэ къэзыщтэ щIыхухэм абы пщIэ лей щIатыркъым.

БАГЪЭТЫР Анзор.

● Гу зытъытапхъэ

Зауэм и бынхэм траухуэ

«Зауэм и бынхэр» урысейпсо жылагъуэ зэгухьэныгъэм Къэбэрдей-Балъкъэрым щыIэ къудамэмрэ республикэм и Журналистхэм я зэгухьэныгъэмрэ ирагъэкIуэкI «Журналистхэр зауэм и бынхэм ятепсэлъыхь» зыфIаща зэпеуэр.

ЗЭПЕУЭР къызэзыгъэпэщахэм я мурадыр - хъыбарегъащIэ Iэнатlэхэм пэрыт журналистхэм республикэм щыпсэуэхэм ящыщу зи сабингъуэр Хэку зауэшхуэм хиубыдахэм, тылым и лэжьакIуэхэм, балигъ мыхъуахэм гульитэ нэхъыбэ хуегъэщIынырщ, щIэблэм Хэкур фIыуэ ялъагъуу къэгъэхъуныщ.

Зэпеуэм хэтыну гупыж зыщIэхэм 2014 гъэм мэкъуауэгъуэм и 10 щIондэ къэпщытакIуэ гупым Iуэхум зэрыхэтынумкIэ тхьалъ хуагъэхъуэн хуейщ. Абы щIыгъупхъэщ лэжьыгъэр (тхыгъэм и щIэр, ар къыщытрадзар (эфирым щыкIуар), и аннотацэр, лэжьыгъэр зейм и цIэр, и унэцIэр, и адэцIэр, къыщалъхуа гъэр, щылажьэр, телефоныр).

Зэпеуэм евгъэхьыну тхыгъэхэр 2014 гъэм мэлыжьыхьым и 1-м щыщIэдзауэ бадзэуэгъуэм и 1 щIондэ газетхэмрэ журналхэмрэ къытехауэ, эфирым кIуауэ щытын хуейщ.

Тхыгъэхэр КъБР-м и Журналистхэм я зэгухьэныгъэр зэгъэхьын хуейр (Налшык, Ленинным и проспект, 5, 5 къат, 507-нэ тыш).

Зэпеуэм кьрикIуахэмрэ текIуахэмрэ къэпщытакIуэхэм ягъэнэIуэнущ.

Абы пашэ щыхъунуэм папщIэ яубзыхуащ япэ саугъэту щы, сом мин тхурытху хъууэ, етIуанэ саугъэтищи сом мин щырыщ мэхъу, зэрытрагъэгушхуэ ещанэ саугъэтищи щыIэнущ.

Зэпеуэм кърикIуахэр хъыбарегъащIэ Iэмалхэмкlэ хэIуцIыIу ящIынущ. ТекIуахэр фэеплъымрэ щыгъуэмрэ я махуэм - мэкъуауэгъуэм и 22-м ирихьэлIэу ягъэлъэпIэнущ.

БЖЬЫХЬЭ Роза.

● Акцэ

Хъуэхъу гуапэ

Хэку зауэшхуэм хэтауэ зи ныбжьыр илъэс 90 ирикъуа ветеранхэм ятеухуа урысейпсо акцэм адэкIи пащэ.

ЗАУЭ гъуэгуанэ хьэлъэр зи фэ дэкIа нэхъыжьхэу Мэргъущ Чэзибан, Джантуевэ Джансурэт, Калюпановэ Лидэ, Биндюковэ Валентинэ, Капрановэ Пелагее сымэ илъэс 90, Ушаков Александр илъэси 100 зэрырикъуамкIэ я унэхэм кIуэри ехьэхъуащ икIи я Iуэху зытет зрагъэщIащ зауэмрэ лэжьыгъэмрэ, хабзэхъумэ ІэнатlэхэмрэІэщцкIэ ЗэщIэуэзда къарухэмрэ я ветеранхэм я Налшык къалэ советым и Iэтащхьэ Абдулаев Мустэфа, Налшык къалэ администрацэм и Iэтащхьэм и къуэдзэ Жанатаев Сэлим сымэ. Абыхэм иратыжащ Урысей Федерацэм и Президент Путин Владимир къыбгъэдэкIа хъуэхъу тхылъхэри.

«ПщIэ зыхуэтщI ди нэхъыжьыфIхэ, зэ дрогушхуэ псэемыблIжу зауэ лыгъэм и гугъуехь псори фи фэм дэхуэу, ТекIуэныгъэ Иныр къызэрытхуэфхьам папщIэ. Фэ зефхьа лIыгъэ мыкIуэдыжьыр псэкупсэм, жэуаплныныгъэм, пэжыгъэм я щапхъэ нэсу ирагъащIэкIэ къыддэгъуэгурыкIуэнущ. Сыныбжьхуэхъу узыншагъэ быдэ фиIэу ди япэ куэдрэ фитыну», - итщ абы.

ШЭРЭДЖ Дисэ.

(КIэтыкIуэр. ПэщIэдзэр №№66-67-хэм итц).

МафIэм пэрысхэм ящыщ зы къэтэджкри Хьэжы-Мурат къыбгъэдыхьащ икIи Iумпiэмрэ лъэрыгъыпсымрэ нэубдащ. Ар Хьэжы-Мурат нэущ ипа авар щалэ Хьэнэфийт.

- МафIэр вгъэнкIыфI, - жиIащ Хьэжы-Мурат епсыхьыурэ. Цыыхухэм дэпхэр зэбгратхъуурэ, пхъэ дзакIэхэм теувэрэ гъэункIыфIым щIадзащ.

- Батэ къэкIуа? - щIэупщIащ Хьэжы-Мурат, щIакIуэ убгъуамкIэ кIуэурэ.

- КъэкIуащ. Хьан-Магомэ и гъусэу зэрежьэжрэ куэд щIакъым.

- Дэтхэнэ гъэзэгумкIэ?

- МобыкIэ, - и Iэр ищIащ Хьэнэфий, Хьэжы-Мурат къыIэрыкIуа гъуэгур мыхъуу, адрей лъэныкъуэмкIэ.

- Хьунщ, - жиIащ Хьэжы-Мурат, зыпщIэхиха фочыр нуэзыжуурэ. - Сакъым хуейщ. Дгуфэ пхъэр итащ, - жиIащ, мафIэр зыгъэнкIыфI лIым зыхуигъаззуурэ.

Ар зэпсалъэр Хьэмалэт, шэшэн щIалэрт. Хьэмзалэ щIакIуэм къыбгъэдыхьэщ, и фочыр къиштэжри Хьэжы-Мурат къыздикIа мэз лъапэ лъэныкъуэмкIэ кIуащ, щыму. Елдар епсыхщ, Хьэжы-Мурат и шыр IумпIэкIэ Iуишри, шитIми и щхьэр зэгъэкъуаУэ жыгым ирипхащ, итIанэ, Хьэмзалэ ещхьу, фочыр кIыштэри фэхум и адрей лъэныкъуэм деж щиувыкIащ. МафIэр ягъэнкIыфIати, япэм хуэдэу, дунейр апхуэдизу кIыфI къыпщIыхъужьрэтэкъым, фагъуэ хъуами, уэгум вагъуэхэр щыблэрт.

Вагъуэхэм дэплъейщ, Стожархэр здэщыIэр зригъэхьагъури, Хьэжы-Мурат къыщIащ жэщ мыкъуэфI зэрыхъуар, пщэдджыжь нэмэз щIыгъуэм зэрынэбэлгъар. Хьэнэфий сыт щIигъуи къыздришэкI къубгъаньр къыIихщ, щIакIуэр зытрибгъуэри, ар псымкIэ ежьащ.

Зиуплэпщ, андез ищтэри, ар лъапщIэу щIакIуэм теуващ, къэблэмкIэ зигъаазэри, и напIэхэр зэтедзауэ, нэмэз щIын щIидзащ. ЩIнухьм, хьужьын зэпедэкIыр здэщыIым нитъэжкри, щIакIуэм тетIысхьажащ, и IитIымкIэ лъэгуажьэм тегъэщIарэ и щхьэр лъахъшэу ехьэхауэ хэгупсысыхьауэ.

Хьэжы-Мурат сыт щигъуи игурэ и щхьэр зэтелът. Зыгуэркъэр зэхигъэзэрыхьыну и ужь щIыхьэжри, хьэжьыу и фIэщ хъурт и насып зэрыштекIуэнщ. Ар ужь ихьар къыззрехьуIэнэр - икIи къехьулIэрт. Зауэ-банэкIэ гъэнщIа и гъащIэм и мурад щытемыIэкIэр зззэмызззхэт. Иджыпсту игу иритьхьар къеХьуIаным щыгуфIырт. Абы и нэгу къыщIигъхьэрт Вороншовым и Iэмыщ1э кърильхьэну дзэм и пашэу ар Щамил зэрытеуэнур, гъэр кьыщIу иГь зэрищIжьынур, абы папщIэ урыс пащтыхьым къыззригъэпжэнур. ИтIанэ, Аварием и унафэ щIэтэн дэнэ къэна, Щэшэныр зэрыщIу ту къыззригъэIурыщIэнур.

Абыхэм здегупсысым, езыми имыщIэххэу, жейм хилъэфащ.

Здэжеим, ар иощIыхь и щаэуэгъэхэр и гъусэу, уэрэдыжьыр къращу, «Хьэжы-Мурат нокIуэ жаIэу кIийхэу Щамил теуэхэу, абы и фызхэр зэщIэгъуагэу гъэр къащIу. Арыххэу къоуш. «Лаи-лахъэ Iилалахьы», «Хьэжы-Мурат нокIуэ» жаIэу, Щамил и фызхэм я гъы макъыу зэхихар хьэIуцыдзхэм я пщIэу, игъ, я дыхьэщ макъыу къыщIэкIащ. Хьэжы-Мурат и щхьэр кьеIэтри, жыг щхьэкIэхэм ящхьэпроплъ, къэкIыпIэ уэгумкIэ зегъаз, итIанэ Хьан-Магомэ щIоупщIэ, Хьан-Магомэ къыззрымыкIуэжар къыззрищIэххэу, и щхьэр щIегужьри аргуэру мэщхьэкъэуфI.

Батэ щIыгъуу Iэхуэкъэ ежьа Хьан-Магомэ и макъ нэжэгужэм ар къигъэушащ. Хьан-Магомэ абы къыбгъэдэтыхсьащи къыжреIэж сэлэтхэр къаззрыIущIари, езы джьиназ дыдэм деж зэрашари, ар джьиназым зэрепсэтьа щIыкIэри, джьиназыр зэрыгуфIари. Мичик адрыщIкIэ Щали фахум, урысхэр мэзауэ здэкIуэнум, деж къаззрыщIыIущIэнурэ. Батэ и ныбжьэгъум и псалъэр зэпидугъэ мобы щIыгъупща гуэрхэр дыщIегъуж.

Хьэжы-Мурат урысхэм зэрызаритынур щыжраIэм, Воронцов жуаап къаззрыритыжа щIыкIэр, жиIа псалъэхэр зэхэхауэ КъарегъэIуэтэж. Хьан-Магомэ Батэ зы жьэу жаIащ Хьэжы-Мурат хьэщIэм хуэдэу иригъэблэтэну, игу кьыщIыхьащтыкIым лъэпкъ щымыIэу Iуэхур зэригъэпэщащ Воронцовым псалъэ быдэ къаззрыритар. Хьэжы-Мурат зэрыкIуэну гъуэгум щыщIэупщIэм, Хьан-Магомэ жиIащ здэкIуэнум езыШэлэну гъагъуэр абы фIы дыдэу зэрищIыхур. Хьэжы-Мурат и жьыпым фахум, урысхэм Батэ къыззригъэгуГа сомищыр иритащ, щIыгъуэхэм унафэ яхунщIащ хьужьын зэпедэкIым дыщэ зытебэа Iэщэмрэ сарыкъ къыззышэкIа пыIэ хъуреимрэ къыхъурахьну, езы муридхэмэ загъэкъбэзну, загъэщIэрэщIэну, урысхэм я пащхьэ фэ ятету ихьэн папщIэ. Я Iэщэр, уанэр, Iэнспльпсхэр, яшхэр ягъэкъэбзэху, вагъуэхэр ужьыхьыжри нэхутхьэху къэхъуащ, нэхущ жьыбгъэри къыкIуэуащ.

V

ПщэдджыжьымкIэ жьыуэ, нэху мыщыпауэ, Полторащкэм и унафэм щIэту ротитI, джыдэхэр я дамэм тетIу, Чахгрин нуэбжьмкIэ къыдэкIри, верстишщ зауэм папщIэ зи зваинер зыIаха барон Фрезе, 3-нэ ротэм щыщ нэгъэущ офицериитI. Бэрэбанэхэм я хъуреягъкIэ щIикъухьат шхыным къешэкIауэ щыта тхыпхымпIэхэр, итутIкIэ ящIэхэр, нэпафхэр. Бэрэбанэхэм ещанэ птутIкIэр Iунхьырт. ЖейкIэ иримыкъуа пэтми, и сэлэтхэм щыщIугъуу псэзэпыIэхьэпIэ щихуэм деж, зэрихабзэу, Полторащкэр нэжэгужэт.

Офицерхэр зытепсэтыхьыкIэ иджьблагъэ къэхъуа Iэхьурт - генерал Слепцов и лIэкIэ хъуарт. ЛIэныгъэм гъащIэм мыхьэнэ нэхь ин дыдэ щызиIэ Iуэхугъэ абыхэм хальагъуэртэкъым - щIыхур къыззрагъэхъум, апхуэдизу мыщIхьэмпIэу зэрыкIуэдыжьым - ар къызыхэкIамрэ зыхуэкIуам рэ - офицер щIагъэм и лIыпIэ кьигъэльэгъуэн щхьэкIэ сэшхуэ щIанэкIэ бгырысхэм яхэпъадэу ахэр къызэрыриупщIэхам фIэкIа нэгъэущ кьрахьыртхэм.

Псом япэуи зауэм Iутахэм, ахэр Кавказым е нэгъэущ щыпIэ щиызэуам щрети, ящIэн хуейт зэрыжьаIэм, зэратхым хуэдэу сэшхуэкIэ къыщIызэреупщIэтэх зэхуээ зэрыщIымыIэр, мыжурэкIэ, сэшхуэкIэ зэпыджкыр и щIыб кьигъазэу щIэнхьэжаращ; абыкIэ гушыIэу, дыхьэшхыу, тутын, фадэ ефэу бэрэбанхэм тес мы офицерхэр здэрэгъут, Iэнныгъэм егупсысыхьэртэкъым, Слепцовым ещхьу абыхэм ящыщ дэтхэнэми иджыпсту и ажапыр къэсынкIэ хъуну ящIэ пэтми.

Пэж дыдэуи, абы щыхьэт техьэум хуэдэу, псалъэмакъыр щыхэщIэпльэ дыдэм ирихьлIэу, Iэпкъльэпкъыр щIэзыгъэкI фоч уэ макъ дахэ къэIури, вууу шэр ящхьэпрыльэтыкIащ икIи ауэ къыщыт жыгым зыкъыхэупщIащ. Биим и къауэм сэтэт фочхэм макъ хьэпэ инкIэрэ жэуап иратыжащ.

- Ей-ей! - жиIащ нэжэгужэу Полторащкэм. - Ар ди щIалэхэм я жэуапщ. Ы-хьы, къуэш Костя, - зыхуеГъаазэ абы Фрезе. - Уи насып къыкIащ. КIуэ ротэм. Сыт хуэдэ зэхэуэ гъуэзджэ зэхэдублэну иджыпсту!

Зи званиер зытраха баронир къыщыльэтри, IугъуэмкIэ ежьащ и ротэм кIуэжу. Полторащкэм къыбгъэдашащ и адыгэш щIэгъуэплъыр, шэхи, и ротэр зэщIнуГъуейри, фочауэ макъ къыздиГыкIамкIэ иришэжьащ. Къэрэгъулу иувыкIа сэлэтхэр мэз гъапэм, къуэбэкъу щIапэм деж щиувыкIат. Жьыр мэз лъэныкъуэмкIэ йопщэ, къуэбэкъэгъуэ щIадзащ щIыпIэри хуиту уотыагъу.

Полторащкэр сэлэт иувыкIа-хэм щабгъэдыхьэм ирихьэIэу, дыгъэр пшагъуэм къыкъуэплъатти, къуэм адэкIэ, Iуэхуэ мэзым щыщIидзэм сажнищэ хуэдизкIэ нэхъ пэмыIэщIэу, щууей зыбжанэ къэнэхуащ. Ахэр Хьэжы-Мурат къыкIэтъыпхъэра, абы урысхэм зэрызаритыр ззэыгъэгъаГуну къежьа щэшэнхэрат. Абыхэм ящыщ зы сэлэтхэм къеуати, тIум-щым жэуап иратыжащ. Щэшэнхэр икIуэтыжри, фочауэрэ щагъэтыжащ. Полторащкэр и ротэр щIыгъуу къэсри унафэ ящIащ,еуэнхэу, асыхьэтуи кIапсэтъэрыщIэу укъуэдия сэлэт сатырхэм яутыIупщ щэ фыГы макъхэр нэжэгужэу, гугъэгуфIэу вууу щIадзащ, вагъуэ Iэмбатэ щIыкIухэм зэ зы щIыпIэм, зэм адрейхэм зыщаIэту. ЗэштегъэупIэ зэрихуам иригуфIэу сэлэтхэм яГыауэм яуздыжьу шэр щэшэнхэм трагъэзытьатьэрт. Щэшэнхэм я гурыщIэ пщтырыр къэлдагъэнти, къыщIэпхъуэхэрт, сэлэтхэм зэ-тIэу къаХуэртэ Iужьыжхэрт. Апхуэдэу зы сэлэт уIэгъэ къэхъащ. Ар пшыхьпэтIыс къагъэкIуа Авдеевым арат. Ныбжьэгъуэхэр къыщыбгъэдыхьам, ар гууэщIу щыIьт, шэр зытехуа и ныбзэгур иIыгъэу, Iэпкъльэпкъ псомкIи щэнауэу.

- Моуэ фочыр суэздыжьым пэтрэ, къауэ макъ зэхъзох, - жиIэрт абы къыбгъурыгъа сэлэтхэм. - СыкъепльэкIмэ, фочыр Iэщэхуакъэт.

Авдеевыр Полторащкэм и ротэм щыщщ. Сэлэтхэр гуп зэрызэрыгъэхъуар щиГьагъуэм, Полторащкэр ябгъэдыхьащ.

- СпIо, къуэш, укъауIа? - еупщIащ ар. - Дэнэ деж?

Авдеевыр щымт.

- Моуэ фочыр суэздыжьым пэтрэ, къауэ макъ зэхъзох, - къытрегъэзэж Авдеевым и гъуэса сэлэтым. - СыкъепльэкIмэ, фочыр Iэщэхуакъэт.

- Зэ увыIэ, - хуоитъ абы Полторащкэр. - Къоуэрэ, Авдеев?

- УзкIэ узыркъым, ауэ сигъэбгъэркъым. Шагъыр тIэкIу сеIубыт.

Кавказым сэлэтхэм щраф арКъэр, нэгъэущу жьыпIэмэ, спиртыр къызыкъуэхуащ, Пановым, и нэгур хуабжьу зэхуэуэр, спиртыр зэрыгъэкIуар Авдеевым и Iупэм хуихьащ. Авдеевыр ефэу хуежьащ, арщхьэкIэ асыхьэту IэкIэ къыIуигъэкIуэтыжащ.

- Си псэм сIихырыкъым, - жиIащ абы. - Ефэ уэ.

Пановым спиртыр нифысащ. Авдеевыр аргуэру къыззэIэуэну къеIащ, къэтIысащ, щынелыр яубгъури, Авдеевыр трагъэгъуэтхъащ.

- Зи щIыхьыр ин, полковникыр къокIуэ, - жреIэ фельдфебелым Полторащкэм.

- Хьунщ, уэ кIэлъплъ, - жеIэри Полторащкэр ущ псынщIэкIэ Вороншовым пежжьащ.

Вороншовыр инджылыз хакIуэм тесу къыIухьэрт, полкым и адъютантыр, къэзакъ, щэшэн тэрэзш щыгъуэ.

- Сыт къэхъуар? - иоупщI ар Полторащкэм.

- Зы гуп къыттеуащ, - ет Полторащкэм жуаап.

- Уэрагъэнщ зэхэзыублар.

- Хьэуэ, джьиназ, - пыгуфыкIыу жеIэ Полторащкэм, - езыхэращ къезыгъэжьыар.

- Фи зы сэлэт яуIауэ зэхэсхан.

- ИкъукIэ си гуауэ хъуащ. СэлэтыфIт.

- УIэгъэ хьэтъэ?

- Хьэтъэу си гугъащ. И ныбзэм щэр кIуащ.

- НтIэ, сэ сыздэкIуэр щщIэрэ уэ?

- Дэнэ щысщIэн.

- Шэчи уиIэкъэ?

- СиIэкъым.

- Хьэжы-Мурат зыкъет. Иджыпсту къытхуэзэн хуейщ.

Пэж дыдэуи, абы щыхьэт техьэум хуэдэу, псалъэмакъыр щыхьэщIэпльэ дыдэм ирихьлIэу, Iэпкъльэпкъыр щIэзыгъэкI фоч уэ макъ дахэ къэIури, вууу шэр ящхьэпрыльэтыкIащ икIи ауэ къыщыт жыгым зыкъыхэупщIащ. Биим и къауэм сэтэт фочхэм макъ зэхэуэ инкIэрэ жэуап иратыжащ.

- Ей-ей! - жиIащ нэжэгужэу Полторащкэм. - Ар ди щIалэхэм я жэуапщ. Ы-хьы, къуэш Костя, - зыхуеГъаазэ абы Фрезе. - Уи насып къыкIащ. КIуэ ротэм. Сыт хуэдэ зэхэуэ гъуэзджэ зэхэдублэну иджыпсту!

Зи званиер зытраха баронир къыщыльэтри, IугъуэмкIэ ежьащ и ротэм кIуэжу. Полторащкэм къыбгъэдашащ и адыгэш щIэгъуэплъыр, шэхи, и ротэр зэщIнуГъуейри, фочауэ макъ къыздиГыкIамкIэ иришэжьащ. Къэрэгъулу иувыкIа сэлэтхэр мэз гъапэм, къуэбэкъу щIапэм деж щиувыкIат. Жьыр мэз лъэныкъуэмкIэ йопщэ, къуэбэкъэгъуэ щIадзащ щIыпIэри хуиту уотыагъу.

Полторащкэр сэлэт иувыкIа-хэм щабгъэдыхьэм ирихьэIэу, дыгъэр пшагъуэм къыкъуэплъатти, къуэм адэкIэ, Iуэхуэ мэзым щыщIидзэм сажнищэ хуэдизкIэ нэхъ пэмыIэщIэу, щууей зыбжанэ къэнэхуащ. Ахэр Хьэжы-Мурат къыкIэтъыпхъэра, абы урысхэм зэрызаритыр ззэыгъэгъаГуну къежьа щэшэнхэрат. Абыхэм ящыщ зы сэлэтхэм къеуати, тIум-щым жэуап иратыжащ. Щэшэнхэр икIуэтыжри, фочауэрэ щагъэтыжащ. Полторащкэр и ротэр щIыгъуу къэсри унафэ ящIащ,еуэнхэу, асыхьэтуи кIапсэтъэрыщIэу укъуэдия сэлэт сатырхэм яутыIупщ щэ фыГы макъхэр нэжэгужэу, гугъэгуфIэу вууу щIадзащ, вагъуэ Iэмбатэ щIыкIухэм зэ зы щIыпIэм, зэм адрейхэм зыщаIэту. ЗэштегъэупIэ зэрихуам иригуфIэу сэлэтхэм яГыауэм яуздыжьу шэр щэшэнхэм трагъэзытьатьэрт. Щэшэнхэм я гурыщIэ пщтырыр къэлдагъэнти, къыщIэпхъуэхэрт, сэлэтхэм зэ-тIэу къаХуэртэ Iужьыжхэрт. Апхуэдэу зы сэлэт уIэгъэ къэхъащ. Ар пшыхьпэтIыс къагъэкIуа Авдеевым арат. Ныбжьэгъуэхэр къыщыбгъэдыхьам, ар гууэщIу щыIьт, шэр зытехуа и ныбзэгур иIыгъэу, Iэпкъльэпкъ псомкIи щэнауэу.

- Моуэ фочыр суэздыжьым пэтрэ, къауэ макъ зэхъзох, - жиIэрт абы къыбгъурыгъа сэлэтхэм. - СыкъепльэкIмэ, фочыр Iэщэхуакъэт.

- УзкIэ узыркъым, ауэ сигъэбгъэркъым. Шагъыр тIэкIу сеIубыт.

Кавказым сэлэтхэм щраф арКъэр, нэгъэущу жьыпIэмэ, спиртыр къызыкъуэхуащ, Пановым, и нэгур хуабжьу зэхуэуэр, спиртыр зэрыгъэкIуар Авдеевым и Iупэм хуихьащ. Авдеевыр ефэу хуежьащ, арщхьэкIэ асыхьэту IэкIэ къыIуигъэкIуэтыжащ.

- Си псэм сIихырыкъым, - жиIащ абы. - Ефэ уэ.

Пановым спиртыр нифысащ. Авдеевыр аргуэру къыззэIэуэну къеIащ, къэтIысащ, щынелыр яубгъури, Авдеевыр трагъэгъуэтхъащ.

- Зи щIыхьыр ин, полковникыр къокIуэ, - жреIэ фельдфебелым Полторащкэм.

- Хьунщ, уэ кIэлъплъ, - жеIэри Полторащкэр ущ псынщIэкIэ Вороншовым пежжьащ.

Вороншовыр инджылыз хакIуэм тесу къыIухьэрт, полкым и адъютантыр, къэзакъ, щэшэн тэрэзш щыгъуэ.

- Сыт къэхъуар? - иоупщI ар Полторащкэм.

- Зы гуп къыттеуащ, - ет Полторащкэм жуаап.

- Уэрагъэнщ зэхэзыублар.

- Хьэуэ, джьиназ, - пыгуфыкIыу жеIэ Полторащкэм, - езыхэращ къезыгъэжьыар.

- Фи зы сэлэт яуIауэ зэхэсхан.

- ИкъукIэ си гуауэ хъуащ. СэлэтыфIт.

- УIэгъэ хьэтъэ?

- Хьэтъэу си гугъащ. И ныбзэм щэр кIуащ.

- НтIэ, сэ сыздэкIуэр щщIэрэ уэ?

- Дэнэ щысщIэн.

- Шэчи уиIэкъэ?

- СиIэкъым.

- Хьэжы-Мурат зыкъет. Иджыпсту къытхуэзэн хуейщ.

- Сыт хуэдизыпсэ игъэна, нэлат хъуным, иджы пщIэмрэ щIыкъымрэ гъагъэсынщ, - жиIащ зым.

- Сыт-тIэ уи гугъар - Шамил и Iэ ижьу щыташ. Иджы Тхьэм ещIэ...

- Сыту мыхъуами, лЫгъэ иIэщ, хъыжьэщ.

- Цыхум, цыхум епIущIыт - хьэ пльэкIэ ещI.

- Ари ар! Хьэуэ къыщIэкIынщ.

Мэз щеуэм деж, гъэгъум нэхъ пэгъынэгъу сэлэтхэр къыхэжат къеплъыну, офицерыр абыхэм зэращIэкIиер щыззэхихьм, Вороншовым идакъым, икIи зэса инджылызэ псэтъэкIэм къытемыкIыфу, сэлэтым зыхуигъазэ:

- Ягъэ кIынкъым, я нэIуасэжьым ирепльэх. ПщIэрэ уэ ар хэтми?

- СщIэркъым, зи щIыхьыр ин.

- Хьэжы-Мурат жаIэу зэхэпхэ?

- Дауэ зэхэзмыхьнрэ, зи щIыхьыр ин, Iэджэрэ дубэрэжьыну къытхуихуащ.

- Фэри абы и удын мащIэ къыфпъэIэсакъым.

- Пэж дыдэщ, - жеIэ сэлэтым, лЫщIыкъм епсэпъэну къыззрыхуихуам хуабжьу арэзы ищIауэ.

Хьэжы-Мурат къыгурыIуэрт езым къызэрыгепсэтъыхьхэри, и нитIыр гуапэу пыгуфIыкIырт. Вороншовыр гукъыдэжьыщхьэм къызэщIиIэтауэ быдапIэм кънгъэзэжащ.

VI

ХЬЭЖЫ-Мурат, Щамил иужьыкIэ, Урысейм и бий нэхъ шынагъуэ дыдэр кънгъэдаIуэу зыкъызэрригъэтам Вороншовым икъукIэ гузэгъэгъэшхуэ къритат. Зы закъуэт а гукъыдэжьр къыГурызыгъэущыIуэр: Воздвиженскэм дэст Меллер-Закомельский генералыр. Пэжым ухуеймэ, абы и нэIэ тету мы Iэхуэр зэфIэхьын хуеят. Вороншовым ар Iэхуэм щымыгъэгъуазэу зэрилэжьам псалъэмакъ къыкIынкIэ хъунут. Арат Вороншовым и гукъыдэжьым ткIыбжьагъ къыхэзыльхьэр.

И унэм щынэсыжым, Вороншовым полк адъютантым и Iэмыщ1э муридхэр иритъхьэри, Хьэжы-Мурат езым и псэупIэм ишащ.

Джьиназ гуащэ Марье Васильевнэ, зыкърихьу хуэпар, гуфIэжу, и къуэ цыкIур къыбгъурыту хьэщIэу пэшым Хьэжы-Мурат къыщыIущIащ. Я гъусэу къыщыхьа тэрэмшым зэридзэкIыурэ, Хьэжы-Мурат абы уардэ-уардэу жриIащ джьиназдым къыщригъэблэгъакIэ, абыи и хьэщIэу зэрызитьытэр, апхуэдэу щыхъукIэ, бысымым и унагъуэр абы благъэ хуэхъуауэ, унагъуэм иц псори и Iыхьлыхэу эрибжьыр. Хьэжы-Мурат и шыфэлъыфэмрэ хьэт-щэнымрэ Марье Васильевнэ гунэс щыхуащ. ФIэхъус зэрахьу и Iэ хужьыщхуэр щыхуишиям, Хьэжы-Мурат дэпым хуэдэу къызэщIэнэу пльыжь зэрыхъуам ар итхъэкъуащ. Е:гIыс:сэхыну елъэIури, коФе уефэн, жиIэри еупщIащ. АрщхьэкIэ къыхуащта кофем Хьэжы-Мурат ефэн идакъым. Иримыпсэльэф щхьэкIэ абы урысыбзэр мащIэу къыгурыIуэрт, къыжьарэр зэхимышIыкI щыхьукIэ пыгуфIыкIырт. Полторащкэм зэгуэр, Марье Васильевнэ и пыгуфIыкIыкIэр абы и псэм дыхьат. И анэм къыбгъурыт щIалэ цыкIу щхъэ бацэри, и нитIыр къытримыхьу теубыдауэ, зи лIыгъэм теухуа хьыбар Iэджэ зэхиха Хьэжы-Мурат къыкIэ, шейкIэ къегъэхьэщIэ.

А псор игъэщIагъуэу и щхьэр ещIри, зеулъэпщI, андез ещтэри Хьэжы-Мурат нэмэзлыкъым товэ. Пэмэзыр зэфIэкIа нэужь зехуэпэж, дыжьын кьамэр кьрехъэхри, зыщIепхэ, итIанэ и лъакъуэхэр щIэупщIауэ щэнтжьейм йотIысхьэ.

Сыхьэтитхъуэм ар джьиназым деж шэджагъуашхэм ираджэ.

Шэджагъуашхэ псом абы Марье Васильевнэ и Iыхьлэр къыщIштам деж къыгуиха плъым щыщ тIэкIу фIэкIа ишхакъым.

- Щхьхъх етхьынкIэ мэшынэ, - жриIащ Марье Васильевнэ и лIым. - Си Iыхьэр къыщысщта дыдэм дежщ зыхэлЭбар. - Асыхьэту Хьэжы-Мурат еупщIащ и нэмэз щIыгъуэр зытехуэ зэманымкIэ. Хьэжы-Мурат и Iэпхъуамбитхэр иЭтри дыгъэмкIэ ишиящ.

- Къэсащ абы цыгъуэм.

Вороншовым бегет сыхьэтыр кърихщ, трикъуэзри, сыхьэтыр пIыпрэ Iыхьэ пIанэрэ кьигъэльагъуэу кьеуащ. Ар гъэщIэгъуэн щыхъуауэ Хьэжы-Мурат епъэIуауэ аргуэру зэ кьригъаауэ сыхьэтым иригъэпIыну.

- Щхьэусыгъуэ бгъуэтащ. Ет абы сыхьэтыр, - жриIащ Марье Васильевнэ и лIым.

Псалтъ къыхимыгъэкIыу Вороншовым сыхьэтыр Хьэжы-Мурат хуишиящ. Хьэжы-Мурат и Iэр и бгъэ тритъхьэри Iихащ. ТIэрэ щэрэ трикъуэзэрэ кьригъэущ, едаIуэмэ, фIэгъэзыIэгъуэну и щхьэр ищIурэ. Щхэн щауэм джьиназдым къыжраIащ Меллер-Закомельскэм и адъютантыр кьигъэкIуаущ.

Адъютантым джьиназдым къыжриIащ Хьэжы-Мурат зыкъызэритыр нэхъ пасэу зэрыгъэмыIам генералыр къыззэригъэгубжьар икIи икIэщIыпIэкIэ абы и деж Хьэжы-Мурат ишэну зэриунафэр. Абы и жэуапу Вороншовым жиIащ генералым и унафэр игъэзэщIэну зэрыльхьэрыр, тэрмэшым зэриздэкIыурэ Хьэжы-Мурат жриIащ генералым и унафэр зыхуэдэр.

Генералым и адъютантыр къызытекIухьар къыщищIэм, Марье Васильевнэ къыгурыIуащ и лIымрэ генералымрэ яку хъэргъэшыргъэ къыдахъуэкIэ зэрыхъунур, абы къыхэкIыуи, и лIым имыдэ щхьэкIэ къымыгъанэу, и щхьэгъэсэмрэ Хьэжы-Муратрэ я гъусэу генералым и деж кIуэну иукъуэдиящ.

- Псом нэхъ нэхъыфIыр унэмыкIуамэ арат, - жреIэ Вороншовым абы франджьыбзэкIэ, - ар сэращ зи Iуэхур, уи Iуэху хэтъкъым.

- Генерал гуащэм деж сыкIуэну я къызэрыбдыфIынкъым.

- Нэхъ нужьыIуэкIэ кIуэ.

- Иджыпсту сыкIуэнщ.

Сыт ищIэжьынт - арэзы хъуащ. ИкIи цыри генералым деж кIуащ.

Унагъуэм ихьа нэужь, Меллер нэщхъыщIэу, ауэ Iэдэбу, хабзэ хэтъу Марье Васильевнэ и щхьэгъусэм деж ишащ, адъютантым Хьэжы-Мурат пэлущ1э пэщмкIэ ирищэкIыу и нэ тримыгъэкIыу кIэтыпIтпъыну, унэм щIимыгъэкIыну унафэ хуищIри:

- НакIуэ, - жиIэри бжэр Iуихащ, Вороншовыр яIэ иригъэщи.

Кабинетым щIыхьа нэужь, ар джьиназдым и пащхьэ пхъашэу, имыгъэтIысу жриIащ:

- Мыбдежьым зауэ хуэIухъэщIэхэмкIэ нэхъыщIэхэр сэращ, абы къыхэкIыу бийм драгъэкIуэкI ззпсэльнысIыгъэ псомкIэ сэ сыхэтын хуейщ. Хьэжы-Мурат зыкъыззэригъэтын и хьэщIэ щIэмыгъэщIар сыт?

- ПасхъэщIэх къакIуэри Хьэжы-Мурат сэ зыкъызитыну зэрыхуеIэр къызжиIати, - къыпрыхьэ пIейтегъэм фагъуэ дэхъуу жеIэ Вороншовым, къэгубжьа генералыр пхъашэу бкепсэлъэну пэплъэрэ езыми губжь къыпIкрыхьэу.

- Сэ уэращ сызэупщIэн: сыт хъыбар щызымыгъэщIар?

- Ар сигу къэкIат, барон, ауэ...

УэркIэ сэ сыбаронкъым, сызиусхьэнщ.

Абдежым бароным и губжь атьандэрэ иныгъар къыщиудащ икIи Iэджэ гъандэрэ и гум щызэтрихьа псор кьрикIуэтащ:

Беппаев Суфян

ХьэфIыцIэ Мухьэмэд

Эфендиев Сэлихь

Зэныбжьэгъу усакIуитIыр щызэдагъэлъапIэу

• Фэеплъ

Политикэ залымыгъэ зытехьахэм я мемориалу Налшык дэтым къыщыз-зэIуахащ адыгэ, балъкъэр лъэпкъхэм я цIыхубэ усакIуэхэу Къыщокъуэ Алимрэ Кулиев Къайсынрэ я фэеплъ сурэт гъэлъэгъуэныгъэ. «Мы горской песни два крыла...» зыфIаща зэIущIэр къызэрагъэпэщащ ЩIэнхабзэм и илъэсу дызэрыт 2014 гъэр Урысей Федерацэм зэрыщагъэувам, апхуэдэуи КIыщокъуэ Алим и гъэу республикэм зэрыщабзыхуам я щIыхькIэ. КъБР-м Печатымрэ щIыхубэ коммуникацэхэмкIэ и къэрал комитетым къыхилъхьа, зэныбжьэгъу усакIуитIыр щызэдагъэлъапIэну зэхыхьэхэр кьыз-зэщIэзыубыдэну Iуэхум и зы Iыхьэщ ар.

ÎУЭХУЩIАПIЭМ и етIуанэ къатыр зэрыщыту сурэтхэм яуфэбгъуащ. Блынкэм балъкъэр лъэпкъым и блэкIар кьигъэлъагъуэу фIэлъ сурэтхэм ящIожьыуэ КIыщокъуэмрэ Кулиевымрэ я гъащIэр, я гуащIэр, псом нэхърэ нэхъыщхьэращи, яку дэлъ зэхъущытыкIэ даохэр кьызэрыщхэр. Ахэр зэгъэкIуауэ кIэрылъщ пхъэбгъухэм, сурэтхэм кьыщыгъэлъэгъуахэм уха-зыгъэгъуазэ тхыгъэхэр гупсэхуу кIэщIэтхэжауэ. Гъэлъэгъуэныгъэм кърихьэлIа жылагъуэ зэгухьэныгъэхэм я лIыкIуэхэм, усакIуэхэмрэ тхакIуэхэм рэ, егъэджакIуэхэм, студентхэмрэ еджакIуэхэмрэ яфIэгъэщIэгъуэну зэпаплъыхь егуГуу кьыхаха сурэтхэр, я гур зэрыпIейтейр, я псэр зэрахьэхури наIуэщ.

- Балъкъэр лъэпкъым и «Алан» жылагъуэ зэгухьэныгъэм кьызэрыгъэпэща, Къэбэрдеймрэ Балъкъэрымрэ я усакIуэ щэджащэхэу КIыщокъуэ Алимрэ Кулиев Къайсынрэ ятеухуа мы гъэлъэгъуэныгъэр и щыхьэтщ а тIум ди лъэпкъхэм щапхъэ яхуэхъун зэныбжьэгъугъэ я кум зэрыдэлъам, ар адыгэхэмрэ балъкъэрхэмрэ я зэкъуэтныныгъэм и дамыгъэу зэрыщытым, - жиIащ зэIущIэр кьыщызэIуихым ар езыгъэкIуэкIа, «Алан»-м и гъэзэщIакIуэ гупым и унафэщI **Жабоев Джэбрэ Iиа.**

Псоми фIэхъуэ ирихьу ахэр щэбэт махуэм я унэхэм кьыщIэзыша зэIущIэ гуапэм кIэщIу и гугъу къуэр щыхаутауэ зэрыщытар, властым фIэмыкъабыл роман зэритхам папщIэ. Адыгэ, балъкъэр, урыс интеллигенцэм ящыщу цIыху щищым щIигъу щIэсати, Кулиевым и закъуэ фIэкIа къыщхьэщыжьфатэкъым Алим. Абы къегъэльагъуэ Къуайсын цIыху хахуэу зэрыщытар, и ныбжьэгъум зауэ зэманым щыгъуи иужькIи къыхуищIахэр зэи зэрыщымыгъупщар.

Пэж дыдэу, а тIум зы гъащIэрэ зы гъэзугуанэрэщ яIар, икIи а гъэзугуанэр щIыхь пылъу яхьыфащ. Абыхэм я фэеплъыр зыщымыгъупщэн, я щапхъэр гъуазэ зыхуэхъун тхъэм дищI, балъкъэр лъэпкъым дянэкIи зиужьыну, мы Iуэхущ-лIэриефIэкIуэну си гуапэщ, - жиIащ Мухьэмэд.

- Кулиев Къуайсынрэ КIыщокъуэ Алимрэ я усыгъэм щIэлъ гупсысэр философие и лъэныкъокIэ зэпкърыхыным куэд щIауэ солэжьри, шэч кьытезмыхьэжу схужьIэнущ адыгэхэмрэ балъкъэрхэмрэ я псэкупсэ кьулеигъэм ахэр и лъагапIэу зэрыщытыр, - кьыхигъэщащ и псалъэхэм философие щIэныгъэхэм я доктор, профессор **Эфендиев Сэлихь.** - Апхуэдэ цIыхуэр илъэс миным зэ кьалъхуу араща, ди лъэпкъхэм ахэр дуней псом кьызэрыхуагъэщIам дригушхуэн хуейщ.

АдэкIэ Сэлихь игу кьиригъэкIыжащ 1943 гъэм Къуайсын зауэм Iуту уIэгъэ щыхъуам Алим кьызэрыригъэлар. И уахътыр къэсауэ къэзылъытэ Кулиевыр и ныбжьэгъум елъэIурт кьигъанэу и щхьэр ихьумэну, арщхьэкIэ хуидатэкъым, зауапIэми кьыIуихат. Апхуэдэуи зэхуэсахэм яжриIэжащ балъкъэр усакIуэр Щхьэлыкуэдрэрадыр.

Кьыщокъуэм щIыхь цIэрыIуэ ещхь, властым фIэмыкъабыл романыр зэритхам папщIэ. Адыгэ, балъкъэр, урыс интеллигенцэм ящыщу цIыху щищым щIигъу щIэсати, Кулиевым и закъуэ фIэкIа къыщхьэщыжьфатэкъым Алим. Абы къегъэльагъуэ Къуайсын цIыху хахуэу зэрыщытар, и ныбжьэгъум зауэ зэманым щыгъуи иужькIи къыхуищIахэр зэи зэрыщымыгъупщар.

Пэж дыдэу, а тIум зы гъащIэрэ зы гъэзугуанэрэщ яIар, икIи а гъэзугуанэр щIыхь пылъу яхьыфащ. Абыхэм я фэеплъыр зыщымыгъупщэн, я щапхъэр гъуазэ зыхуэхъун тхъэм дищI, балъкъэр лъэпкъым дянэкIи зиужьыну, мы Iуэхущ-лIэри ефIэкIуэну си гуапэщ, - жиIащ Мухьэмэд.

- Кулиев Къуайсынрэ КIыщокъуэ Алимрэ я усыгъэм щIэлъ гупсысэр философие и лъэныкъокIэ зэпкърыхыным куэд щIауэ солэжьри, шэч кьытезмыхьэжу схужьIэнущ адыгэхэмрэ балъкъэрхэмрэ я зэкъуэтныныгъэм и дамыгъэу зэрыщытым, - жиIащ зэIущIэр кьыщызэIуихым ар езыгъэкIуэкIа, «Алан»-м и гъэзэщIакIуэ гупым и унафэщI **Жабоев Джэбрэ Iиа.**

Псоми фIэхъуэ ирихьу ахэр щэбэт махуэм я унэхэм кьыщIэзыша зэIущIэ гуапэм кIэщIу и гугъу ящIа иужь, апэ псалъэр иритащ «Алан» жылагъуэ зэгухьэныгъэм и тхьэмадэ **Беппаев Суфян.** Ар иджыри зэ кьытеубыIащ пэжкIэ зэбгъэдэта цIыхушхуэхэм дадэпльеин зэрыхуейм, дызэгурыIуэу, дызэдэIуэжу дызэдэпсэуныр дызэрихьэкъым.

- Къэбэрдей-Балъкъэрым и закъуэкъым ахэр зи усакIуэр, къэрал псом ди лъэпкъ цIыкIуэхэр кьыщезыгъэцIыхуа цIыху зэчиифIэхэщ, Iущхэщ, - жиIащ Суфян. - Абыхэм хуащIу щыта пщIэм, тIэкIу нэхъ мыхъуми, щIэблэр щыдгъэгъуэзэн папщIэ мы гъэлъэгъуэныгъэр нэхъыщхьэ, курыт еджапIэхэм щыдгъэльэгъуэну ди мурадщ, егъэджакIуэгъэсакIуэхэм я лэжьыгъэм кьыщагъэсэбэпмэ, абыхэм ныбжьыщIэхэр драгъэпльеймэ, ди гуапэщ. Гъэлъэгъуэныгъэм зыкъорезыгъэхьэлIа жылагъуэ зэгухьэныгъэхэм я лIыкIуэхэм, усакIуэхэмрэ тхакIуэхэмрэ, егъэджакIуэхэм, студентхэмрэ еджакIуэхэмрэ яфIэгъэщIэгъуэну зэпаплъыхь егуГуу кьыхаха сурэтхэр, я гур зэрыпIейтейр, я псэр зэрахьэхури наIуэщ.

- Балъкъэр лъэпкъым и «Алан» жылагъуэ зэгухьэныгъэм кьызэрыгъэпэща, Къэбэрдеймрэ Балъкъэрымрэ я усакIуэ щэджащэхэу КIыщокъуэ Алимрэ Кулиев Къайсынрэ ятеухуа мы гъэлъэгъуэныгъэр и щыхьэтщ а тIум ди лъэпкъхэм щапхъэ яхуэхъун зэныбжьэгъугъэ я кум зэрыдэлъам, ар адыгэхэмрэ балъкъэрхэмрэ я зэкъуэтныныгъэм и дамыгъэу зэрыщытым, - жиIащ зэIущIэр кьыщызэIуихым ар езыгъэкIуэкIа, «Алан»-м и гъэзэщIакIуэ гупым и унафэщI **Жабоев Джэбрэ Iиа.**

Псоми фIэхъуэ ирихьу ахэр щэбэт махуэм я унэхэм кьыщIэзыша зэIущIэ гуапэм кIэщIу и гугъу щыпIкIар зэрыщIыхуа, ныбжьэгъуэ зэгухьэныгъэм и тхьэмадэ **ХьэфIыцIэ Мухьэмэд** усит I кьеджащ: Кулиевым и лъэпкъым и щхьэм кьрикIуа гуэвэгъуэр лъабжьэ зыхуищIамрэ КIыщокъуэм и егъэджакIуэу кьилъытэу щыта Лермонтов Михаил и фэеплъу итхамрэ. Мухьэмэд кьыхигъэщащ усэхэр абыхэм я кьалэмыплэм кьыщыпыкIар зэрыщIыхуа, ныбжьэгъу зэхуэхъуэ зэрыщытым, - жиIащ зэIущIэр кьыщызэIуихым ар езыгъэкIуэкIа, «Алан»-м и гъэзэщIакIуэ гупым и унафэщI **Жабоев Джэбрэ Iиа.**

- Мыбдеж кьекIуэлIа нэхъыжьхэм ящIэж 1970 гъэхэм и пэхэм щIэныгъэкъэхутакIуэ институтым щекIуэкIа зэIущIэм парт лэжьакIуэхэм КIыщокъуэр щIыхь цIэрыIуэ зэрыщытар, властым фIэмыкъабыл роман зэритхам папщIэ. Адыгэ, балъкъэр, урыс интеллигенцэм ящыщу цIыху щищым щIигъу щIэсати, Кулиевым и закъуэ фIэкIа къыщхьэщыжьфатэкъым Алим. Абы къегъэльагъуэ Къуайсын цIыху хахуэу зэрыщытар, и ныбжьэгъум зауэ зэманым щыгъуи иужькIи къыхуищIахэр зэи зэрыщымыгъупщар.

Пэж дыдэу, а тIум зы гъащIэрэ зы гъэзугуанэрэщ яIар, икIи а гъэзугуанэр щIыхь пылъу яхьыфащ. Абыхэм я фэеплъыр зыщымыгъупщэн, я щапхъэр гъуазэ зыхуэхъун тхъэм дищI, балъкъэр лъэпкъым дянэкIи зиужьыну, мы Iуэхущ-лIэри ефIэкIуэну си гуапэщ, - жиIащ Мухьэмэд.

- Кулиев Къуайсынрэ КIыщокъуэ Алимрэ я усыгъэм щIэлъ гупсысэр философие и лъэныкъокIэ зэпкърыхыным куэд щIауэ солэжьри, шэч кьытезмыхьэжу схужьIэнущ адыгэхэмрэ балъкъэрхэмрэ я зэкъуэтныныгъэм и дамыгъэу зэрыщытым, - жиIащ зэIущIэр кьыщызэIуихым ар езыгъэкIуэкIа, «Алан»-м и гъэзэщIакIуэ гупым и унафэщI **Жабоев Джэбрэ Iиа.**

Псоми фIэхъуэ ирихьу ахэр щэбэт махуэм я унэхэм кьыщIэзыша зэIущIэ гуапэм кIэщIу и гугъу щыпIкIар зэрыщIыхуа, ныбжьэгъуэ зэгухьэныгъэм и тхьэмадэ **Беппаев Суфян.** Ар иджыри зэ кьытеубыIащ пэжкIэ зэбгъэдэта цIыхушхуэхэм дадэпльеин зэрыхуейм, дызэгурыIуэу, дызэдэIуэжу дызэдэпсэуныр дызэрихьэкъым.

- Къэбэрдей-Балъкъэрым и закъуэкъым ахэр зи усакIуэр, къэрал псом ди лъэпкъ цIыкIуэхэр кьыщезыгъэцIыхуа цIыху зэчиифIэхэщ, Iущхэщ, - жиIащ Суфян. - Абыхэм хуащIу щыта пщIэм, тIэкIу нэхъ мыхъуми, щIэблэр щыдгъэгъуэзэн папщIэ мы гъэлъэгъуэныгъэр нэхъыщхьэ, курыт еджапIэхэм щыдгъэльэгъуэну ди мурадщ, егъэджакIуэгъэсакIуэхэм я лэжьыгъэм кьыщагъэсэбэпмэ, абыхэм ныбжьыщIэхэр драгъэпльеймэ, ди гуапэщ. Гъэлъэгъуэныгъэм зыкъорезыгъэхьэлIа жылагъуэ зэгухьэныгъэхэм я лIыкIуэхэм, усакIуэхэмрэ тхакIуэхэмрэ, егъэджакIуэхэм, студентхэмрэ еджакIуэхэмрэ яфIэгъэщIэгъуэну зэпаплъыхь егуГуу кьыхаха сурэтхэр, я гур зэрыпIейтейр, я псэр зэрахьэхури наIуэщ.

- Балъкъэр лъэпкъым и «Алан» жылагъуэ зэгухьэныгъэм кьызэрыгъэпэща, Къэбэрдеймрэ Балъкъэрымрэ я усакIуэ щэджащэхэу КIыщокъуэ Алимрэ Кулиев Къайсынрэ ятеухуа мы гъэлъэгъуэныгъэр и щыхьэтщ а тIум ди лъэпкъхэм щапхъэ яхуэхъун зэныбжьэгъугъэ я кум зэрыдэлъам, ар адыгэхэмрэ балъкъэрхэмрэ я зэкъуэтныныгъэм и дамыгъэу зэрыщытым, - жиIащ зэIущIэр кьыщызэIуихым ар езыгъэкIуэкIа, «Алан»-м и гъэзэщIакIуэ гупым и унафэщI **Жабоев Джэбрэ Iиа.**

Псоми фIэхъуэ ирихьу ахэр щэбэт махуэм я унэхэм кьыщIэзыша зэIущIэ гуапэм кIэщIу и гугъу щыпIкIар зэрыщIыхуа, ныбжьэгъуэ зэгухьэныгъэм и тхьэмадэ **ХьэфIыцIэ Мухьэмэд** усит I кьеджащ: Кулиевым и лъэпкъым и щхьэм кьрикIуа гуэвэгъуэр лъабжьэ зыхуищIамрэ КIыщокъуэм и егъэджакIуэу кьилъытэу щыта Лермонтов Михаил и фэеплъу итхамрэ. Мухьэмэд кьыхигъэщащ усэхэр абыхэм я кьалэмыплэм кьыщыпыкIар зэрыщIыхуа, ныбжьэгъу зэхуэхъуэ зэрыщытым, - жиIащ зэIущIэр кьыщызэIуихым ар езыгъэкIуэкIа, «Алан»-м и гъэзэщIакIуэ гупым и унафэщI **Жабоев Джэбрэ Iиа.**

- Мыбдеж кьекIуэлIа нэхъыжьхэм ящIэж 1970 гъэхэм и пэхэм щIэныгъэкъэхутакIуэ институтым щекIуэкIа зэIущIэм парт лэжьакIуэхэм КIыщокъуэр щIыхь цIэрыIуэ зэрыщытым, - жиIащ зэIущIэр кьыщызэIуихым ар езыгъэкIуэкIа, «Алан»-м и гъэзэщIакIуэ гупым и унафэщI **Жабоев Джэбрэ Iиа.**

Псоми фIэхъуэ ирихьу ахэр щэбэт махуэм я унэхэм кьыщIэзыша зэIущIэ гуапэм кIэщIу и гугъу щыпIкIар зэрыщIыхуа, ныбжьэгъуэ зэгухьэныгъэм и тхьэмадэ **Беппаев Суфян.** Ар иджыри зэ кьытеубыIащ пэжкIэ зэбгъэдэта цIыхушхуэхэм дадэпльеин зэрыхуейм, дызэгурыIуэу, дызэдэIуэжу дызэдэпсэуныр дызэрихьэкъым.

- Къэбэрдей-Балъкъэрым и закъуэкъым ахэр зи усакIуэр, къэрал псом ди лъэпкъ цIыкIуэхэр кьыщезыгъэцIыхуа цIыху зэчиифIэхэщ, Iущхэщ, - жиIащ Суфян. - Абыхэм хуащIу щыта пщIэм, тIэкIу нэхъ мыхъуми, щIэблэр щыдгъэгъуэзэн папщIэ мы гъэлъэгъуэныгъэр нэхъыщхьэ, курыт еджапIэхэм щыдгъэльэгъуэну ди мурадщ, егъэджакIуэгъэсакIуэхэм я лэжьыгъэм кьыщагъэсэбэпмэ, абыхэм ныбжьыщIэхэр драгъэпльеймэ, ди гуапэщ. Гъэлъэгъуэныгъэм зыкъорезыгъэхьэлIа жылагъуэ зэгухьэныгъэхэм я лIыкIуэхэм, усакIуэхэмрэ тхакIуэхэмрэ, егъэджакIуэхэм, студентхэмрэ еджакIуэхэмрэ яфIэгъэщIэгъуэну зэпаплъыхь егуГуу кьыхаха сурэтхэр, я гур зэрыпIейтейр, я псэр зэрахьэхури наIуэщ.

- Балъкъэр лъэпкъым и «Алан» жылагъуэ зэгухьэныгъэм кьызэрыгъэпэща, Къэбэрдеймрэ Балъкъэрымрэ я усакIуэ щэджащэхэу КIыщокъуэ Алимрэ Кулиев Къайсынрэ ятеухуа мы гъэлъэгъуэныгъэр и щыхьэтщ а тIум ди лъэпкъхэм щапхъэ яхуэхъун зэныбжьэгъугъэ я кум зэрыдэлъам, ар адыгэхэмрэ балъкъэрхэмрэ я зэкъуэтныныгъэм и дамыгъэу зэрыщытым, - жиIащ зэIущIэр кьыщызэIуихым ар езыгъэкIуэкIа, «Алан»-м и гъэзэщIакIуэ гупым и унафэщI **Жабоев Джэбрэ Iиа.**

Псоми фIэхъуэ ирихьу ахэр щэбэт махуэм я унэхэм кьыщIэзыша зэIущIэ гуапэм кIэщIу и гугъу щыпIкIар зэрыщIыхуа, ныбжьэгъуэ зэгухьэныгъэм и тхьэмадэ **ХьэфIыцIэ Мухьэмэд** усит I кьеджащ: Кулиевым и лъэпкъым и щхьэм кьрикIуа гуэвэгъуэр лъабжьэ зыхуищIамрэ КIыщокъуэм и егъэджакIуэу кьилъытэу щыта Лермонтов Михаил и фэеплъу итхамрэ. Мухьэмэд кьыхигъэщащ усэхэр абыхэм я кьалэмыплэм кьыщыпыкIар зэрыщIыхуа, ныбжьэгъу зэхуэхъуэ зэрыщытым, - жиIащ зэIущIэр кьыщызэIуихым ар езыгъэкIуэкIа, «Алан»-м и гъэзэщIакIуэ гупым и унафэщI **Жабоев Джэбрэ Iиа.**

- Мыбдеж кьекIуэлIа нэхъыжьхэм ящIэж 1970 гъэхэм и пэхэм щIэныгъэкъэхутакIуэ институтым щекIуэкIа зэIущIэм парт лэжьакIуэхэм КIыщокъуэр щIыхь цIэрыIуэ зэрыщытым, - жиIащ зэIущIэр кьыщызэIуихым ар езыгъэкIуэкIа, «Алан»-м и гъэзэщIакIуэ гупым и унафэщI **Жабоев Джэбрэ Iиа.**

Псоми фIэхъуэ ирихьу ахэр щэбэт махуэм я унэхэм кьыщIэзыша зэIущIэ гуапэм кIэщIу и гугъу щыпIкIар зэрыщIыхуа, ныбжьэгъуэ зэгухьэныгъэм и тхьэмадэ **ХьэфIыцIэ Мухьэмэд** усит I кьеджащ: Кулиевым и лъэпкъым и щхьэм кьрикIуа гуэвэгъуэр лъабжьэ зыхуищIамрэ КIыщокъуэм и егъэджакIуэу кьилъытэу щыта Лермонтов Михаил и фэеплъу итхамрэ. Мухьэмэд кьыхигъэщащ усэхэр абыхэм я кьалэмыплэм кьыщыпыкIар зэрыщIыхуа, ныбжьэгъу зэхуэхъуэ зэрыщытым, - жиIащ зэIущIэр кьыщызэIуихым ар езыгъэкIуэкIа, «Алан»-м и гъэзэщIакIуэ гупым и унафэщI **Жабоев Джэбрэ Iиа.**

Псоми фIэхъуэ ирихьу ахэр щэбэт махуэм я унэхэм кьыщIэзыша зэIущIэ гуапэм кIэщIу и гугъу щыпIкIар зэрыщIыхуа, ныбжьэгъуэ зэгухьэныгъэм и тхьэмадэ **Беппаев Суфян.** Ар иджыри зэ кьытеубыIащ пэжкIэ зэбгъэдэта цIыхушхуэхэм дадэпльеин зэрыхуейм, дызэгурыIуэу, дызэдэIуэжу дызэдэпсэуныр дызэрихьэкъым.

- Къэбэрдей-Балъкъэрым и закъуэкъым ахэр зи усакIуэр, къэрал псом ди лъэпкъ цIыкIуэхэр кьыщезыгъэцIыхуа цIыху зэчиифIэхэщ, Iущхэщ, - жиIащ Суфян. - Абыхэм хуащIу щыта пщIэм, тIэкIу нэхъ мыхъуми, щIэблэр щыдгъэгъуэзэн папщIэ мы гъэлъэгъуэныгъэр нэхъыщхьэ, курыт еджапIэхэм щыдгъэльэгъуэну ди мурадщ, егъэджакIуэгъэсакIуэхэм я лэжьыгъэм кьыщагъэсэбэпмэ, абыхэм ныбжьыщIэхэр драгъэпльеймэ, ди гуапэщ. Гъэлъэгъуэныгъэм зыкъорезыгъэхьэлIа жылагъуэ зэгухьэныгъэхэм я лIыкIуэхэм, усакIуэхэмрэ тхакIуэхэмрэ, егъэджакIуэхэм, студентхэмрэ еджакIуэхэмрэ яфIэгъэщIэгъуэну зэпаплъыхь егуГуу кьыхаха сурэтхэр, я гур зэрыпIейтейр, я псэр зэрахьэхури наIуэщ.

- Балъкъэр лъэпкъым и «Алан» жылагъуэ зэгухьэныгъэм кьызэрыгъэпэща, Къэбэрдеймрэ Балъкъэрымрэ я усакIуэ щэджащэхэу КIыщокъуэ Алимрэ Кулиев Къайсынрэ ятеухуа мы гъэлъэгъуэныгъэр и щыхьэтщ а тIум ди лъэпкъхэм щапхъэ яхуэхъун зэныбжьэгъугъэ я кум зэрыдэлъам, ар адыгэхэмрэ балъкъэрхэмрэ я зэкъуэтныныгъэм и дамыгъэу